

UNIVERZITA KARLOVA

Právnická fakulta

Barbora Antošová

PROBLEMATIKA NÁHRADNÍHO MATEŘSTVÍ

Diplomová práce

Vedoucí diplomové práce: JUDr. Tomáš Holčapek, Ph. D.

Katedra občanského práva

Datum vypracování práce (uzavření rukopisu): 11.11.2017

Čestné prohlášení

Prohlašuji, že jsem předkládanou diplomovou práci vypracovala samostatně, že všechny použité zdroje byly řádně uvedeny a že práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

Prohlašuji, že počet znaků vlastního textu diplomové práce včetně poznámek pod čarou je 130.204.

V Praze dne 11.11.2017

Barbora Antošová

Poděkování

Mé poděkování patří JUDr. Tomášovi Holčapkovi, Ph. D., za odborné vedení, trpělivost a ochotu, kterou mi v průběhu zpracování diplomové práce věnoval. Rovněž bych chtěla poděkovat své rodině a svým blízkým za podporu během mého studia.

Obsah

Úvod.....	7
1 Institut náhradního mateřství	10
1.1 Mateřství	10
1.2 Náhradní mateřství	10
1.2.1 Definice náhradního mateřství.....	10
1.2.2 Historie náhradního mateřství.....	12
1.2.3 Subjekty náhradního mateřství	14
2 Modely náhradního mateřství	16
2.1 Regulované náhradní mateřství.....	16
2.1.1 Altruistické náhradní mateřství.....	16
2.1.2 Komerční náhradní mateřství.....	17
2.2 Náhradní mateřství jako trestný čin	18
2.3 Neregulované náhradní mateřství	18
3 Náhradní mateřství v České republice	20
3.1 Vývoj právní úpravy náhradního mateřství v České republice	20
3.2 Aktuální úprava náhradního mateřství v České republice	21
3.3 Reálné využití institutu náhradního mateřství v České republice	23
4 Mezinárodní právní úprava náhradního mateřství	27
4.1 Evropská unie.....	28
4.2 Rada Evropy.....	29
4.3 Haagská konference mezinárodního práva soukromého.....	29
5 Zahraniční úprava náhradního mateřství a její srovnání.....	31
5.1 Spojené království Velké Británie a Severního Irsku	31
5.2 Ukrajina.....	34
5.3 Francie.....	38
5.4 Belgie	40
5.5 Zhodnocení zahraniční úpravy náhradního mateřství	43

6	Smlouva o náhradním mateřství	46
6.1	(Ne)platnost smlouvy o náhradním mateřství a s tím související problémy	46
6.2	Důvody právní (ne)platnosti smlouvy o náhradním mateřství.....	48
7	Právní úprava náhradního mateřství de lege ferenda.....	53
7.1	Forma náhradního mateřství	53
7.2	Subjekty náhradního mateřství.....	54
7.3	Rodičovství	55
7.4	Smlouva o náhradním mateřství a její předmět.....	56
7.5	Úplatnost smlouvy o náhradním mateřství	57
7.6	Platnost smlouvy o náhradním mateřství	57
	Závěr	59
	Seznam použitých zkratk	62
	Zdroje.....	63
	Právní předpisy České republiky	63
	Právní předpisy Belgie.....	63
	Právní předpisy Francie	63
	Právní předpisy Ukrajiny	63
	Právní předpisy Spojeného království Velké Británie a Severního Irska.....	63
	Mezinárodní úmluvy.....	64
	Judikatura.....	64
	Knižní zdroje.....	65
	Elektronické zdroje	66
	Název diplomové práce v českém jazyce	71
	Abstrakt.....	72
	Klíčová slova	73
	Název diplomové práce v anglickém jazyce.....	74
	Abstract.....	75

Key words 76

Úvod

Rychlost a dynamičnost světa 20. a 21. století je něčím, čemu se nemůžeme vyvarovat. Ve všech oblastech života dochází k vývoji, přičemž v některých z nich je vývoj natolik inovativní, že na něj často nestačíme adekvátně reagovat. To je i případ náhradního mateřství. Díky rozvoji v oblasti reprodukční medicíny se lidstvu daří dělat malé zázraky, které znamenají pro vědu a reprodukci obrovské skoky. První „dítě ze zkumavky“, Louise Joy Brown, se v roce 1978 narodilo manželům Lesley a Johnovi Brownovým za použití metody asistované reprodukce známé pod názvem in vitro fertilizace (IVF)¹. Lesley měla neprůchodné vaječníky a po devíti letech marných snah o početí se jejich ošetřující lékař rozhodl spojit jejich zárodečné buňky v tzv. Petriho misce. Jeho pokus byl úspěšný, neboť v Petriho misce bylo vajíčko Lesley oplodněno spermií Johna a takto oplodněné bylo implantováno do dělohy Lesley. Za devět měsíců se narodila Louise. Tento milník v oblasti reprodukční medicíny započal éru léčby neplodnosti pomocí umělého oplodnění.

Nevyhnutelně došlo i k dalšímu rozvoji v této oblasti a k rozšíření možností využívání IVF metody. Jednoduchost a přístupnost této metody asistované reprodukce poskytla široké pole působnosti pro náhradní mateřství. Za posledních třicet let se náhradní mateřství rozšířilo snad do všech koutů světa, na což jednotlivé státy reagovaly a stále reagují různě. Roztříštěnost právní úpravy náhradního mateřství v jednotlivých zemích při tom může činit mnohé problémy, a to především v případech přeshraniční surogační turistiky. Evropský soud pro lidská práva v této oblasti svůj postoj vyjádřil jasně: zájem dítěte je to nejdůležitější hledisko, které by mělo být bráno v potaz². Stejně se k tomu staví i Ústavní soud České republiky, který na konci června roku 2017 vydal své první rozhodnutí týkající se náhradního mateřství, ačkoliv institutu jako takového se nález týkal jen okrajově³.

I když se zdá, že otázka přeshraničního surogačního mateřství postupně nalézá své řešení s ohledem na blaho dítěte, jeho vnitrostátní právní úprava stále pokulhává. Některé státy k tomuto institutu přistupují vágně, otázku nijak neřeší a neupravují

¹ ŘEŽÁBEK, Karel. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Grada publishing a.s., 2008, s. 53. ISBN 978-80-247-2103-3.

² Mennesson proti Francii, řízení č. 65192/11 (Evropský soud pro lidská práva), a Labassee proti Francii, řízení č. 65941/11 (Evropský soud pro lidská práva).

³ Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16.

a ponechávají své občany v právní nejistotě. To je i případ České republiky. Přestože v České republice byly snahy o právní zakotvení náhradního mateřství a o jeho úpravu, která by vyvedla jeho subjekty z právní nejistoty, do dnešního dne český právní řád neobsahuje (kromě jedné malé výjimky⁴) žádná ustanovení týkající se náhradního mateřství. Čeští občané tak využívají právního vakua, které ale může skýtat mnoho nástrah. Jak by se taková situace měla řešit? Měla by Česká republika přijmout právní úpravu náhradního mateřství? Jak by tato úprava měla vypadat? Anebo by snad bylo vhodnější náhradní mateřství kriminalizovat? Na tyto otázky se tato diplomová práce pokusí poskytnout odpovědi.

První a druhá kapitola této práce se bude věnovat institutu náhradního mateřství a jeho teoretickým aspektům, vysvětlovat základní pojmy a jeho podstatu, včetně subjektů, kterých se tato forma léčby neplodnosti týká anebo týkat může. Zároveň tato část poskytne exkurz do historie náhradního mateřství a předeště přehled jeho různých modelů.

Třetí kapitola shrne vývoj právní úpravy náhradního mateřství v České republice a neúspěšné snahy o jeho regulaci, včetně aktuální právní regulace. Protože se náhradního mateřství jako jedné z forem léčby neplodnosti využívá i přes aktuální právní vakuum, poskytne závěr třetí kapitoly náhled na jeho reálné využití a rizika s tím související.

Vzhledem k povinnosti České republiky dodržovat závazky mezinárodního práva⁵ bude ve čtvrté kapitole shrnut mezinárodní právní rámec náhradního mateřství, na což naváže kapitola pátá s konkrétními ukázkami právních úprav náhradního mateřství v jiných státech. S těmito právními úpravami bude česká právní úprava srovnávána a některé z těchto úprav budou použity jako inspirace pro úvahu de lege ferenda.

Kapitola šestá se bude věnovat smlouvě o náhradním mateřství, na jejímž základě je tato forma léčby neplodnosti realizována, její legalitě a platnosti.

Poslední sedmá kapitola bude věnována úvaze de lege ferenda náhradního mateřství v České republice. Bude v ní uvažováno nad vhodnou formou náhradního mateřství,

⁴ Viz kapitola 3.2.

⁵ Čl. 1 odst. 2 Ústavy České republiky.

nad rodičovstvím dítěte, nad úplatností náhradního mateřství nebo nad platností smlouvy o náhradním mateřství.

V závěru práce budou stručně popsány veškeré poznatky, ke kterým autorka práce v průběhu dospěla.

Cílem práce je analýza právní úpravy náhradního mateřství v České republice i v zahraničí, a jejich porovnání, s výslednou úvahou de lege ferenda pro Českou republiku.

V průběhu vypracování této práce bude využíváno metody analytické při zkoumání právních předpisů a metody komparativní při porovnávání zahraničních úprav a české úpravy, přičemž bude využito i literární rešerše.

Téma náhradního mateřství si autorka vybrala proto, že je velmi zajímavé a zahrnuje v sobě celou řadu různých aspektů, od právních přes sociologické, psychologické, etické a mravní. Autorka se s realizací náhradního mateřství setkala v rámci praxe v advokátní kanceláři, což jí inspirovalo k zamyšlení se nad fungováním tohoto institutu a rozhodla se tímto tématem zabývat ve své diplomové práci.

1 Institut náhradního mateřství

1.1 Mateřství

Přestože právní institut náhradního mateřství má historii poměrně krátkou, mateřství je staré jako lidstvo samo. Zásada *mater semper certa est* (matka je vždy jistá) pochází již ze Starého Říma a do dnešního dne se chápání mateřství zásadně nezměnilo. Matkou je žena, která dítě porodila⁶, a toto nemůže být nijak zpochybněno. Přesto, že nepopíratelně dochází k rychlému rozvoji reprodukční medicíny, mnoho států stále rigidně aplikuje tuto starořímskou zásadu a nepřipouští její modifikaci ve prospěch „genetických matek“ dítěte.

1.2 Náhradní mateřství

1.2.1 Definice náhradního mateřství

Náhradní mateřství je jednou z metod reprodukční medicíny. Pojem náhradní mateřství, neboli surogátní či surogační mateřství, pochází z anglického slova „surrogate motherhood“, které vychází z latinského pojmu „surrogare“ znamenající „zastoupit někoho, nahradit“. Ve smyslu náhradního mateřství je pak tento pojem používán od roku 1978⁷. Jak již vyplývá z názvu tohoto institutu, jde o metodu reprodukční medicíny, kdy pro jinou, a to zpravidla neplodnou, ženu odnese dítě jiná žena – náhradní matka. Český právní řád termín surogátní/náhradní mateřství takřka nezná a jeho jednotnou právní definici bychom jen obtížně hledali i v teoreticko-právní rovině⁸. Komentář občanského zákoníku popisuje náhradní mateřství následovně: „*O náhradní mateřství se jedná tehdy, pokud náhradní matka (matka hostitelka) donese a porodí dítě pro někoho jiného, zpravidla pro objednatelský pár.*“⁹ Mezi další charakteristické rysy náhradního mateřství můžeme zařadit např.

- a) *náhradní matkou je zpravidla příbuzná či osoba objednatelskému páru blízká; někdy se však jedná o osobu zcela cizí, která využívá služeb různých agentur apod.;*
- b) *náhradní matkou je většinou žena, která není vdaná (k tomu viz dikci první domněnky otcovství, § 776);*

⁶ Ust. § 775 občanského zákoníku.

⁷ Surrogate. *Online Etymology Dictionary* [online]. [cit. 28.03.2017]. Dostupné na: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=surrogate

⁸ BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*. 2016, roč. 24, č. 6, s. 193-201. ISSN: 1210-6410.

⁹ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. § 775 [Mateřství]. In: *Komentář občanského zákoníku*, 2015, s. 506-519.

- c) *objednatelský pár je zásadně různého pohlaví;*
- d) *ženě z objednatelského páru zpravidla brání v donošení dítěte neexistence dělohy či jiná závažná zdravotní komplikace;*
- e) *objednatelka je mnohdy genetickou matkou dítěte (poskytovatelkou vajíček), někdy bývá použito dárcovství, a to náhradní matkou či třetí osobou;*
- f) *objednatel je zpravidla genetickým otcem dítěte (poskytovatel spermií), někdy je využito dárcovství třetí osoby;*
- g) *k otěhotnění náhradní matky dochází většinou pomocí asistované reprodukce, resp. umělého oplodnění v těle náhradní matky či implantováním embrya pocházejícího z genetického materiálu objednatelského páru či třetích osob; k otěhotnění však může dojít také přirozeně s tím, že důsledky, zejména jde-li o blízké příbuzné, nejsou právem regulovány, vyjma možnosti osvojení (§ 804 věta druhá);*
- h) *stane se tak bezúplatně, altruisticky, či za odměnu;*
- i) *objednatelský pár zpravidla hradí náklady spojené s těhotenstvím náhradní matky, porod apod.;¹⁰*

Jiří Haderka vysvětlil náhradní mateřství poměrně extenzivně jako „*situaci, kdy buď za úplatu, nebo snad i bezúplatně je zjednána žena (jejíž osobní stav není rozhodný), a o to za tím účelem, aby se dala uměle inseminovat (zpravidla semenem muže z objednatelského páru) nebo aby si dala implantovat embryo obstarané objednatelským párem, dítě donosila a po porodu jej odevzdala objednatelům.*“¹¹

Jednotnou definici je těžké nalézt i z důvodu, že náhradní mateřství má několik forem odlišujících se dle genetické vazby mezi jeho subjekty. Základní rozdělení tohoto institutu je na náhradní mateřství tradiční a gestační. V případě tradičního náhradního mateřství je náhradní matka zároveň i genetickou matkou dítěte. K oplodnění dochází zpravidla inseminací, velmi výjimečně pak přímo pohlavním stykem. K oplodnění jsou použity pohlavní buňky muže z objednatelského páru, či pohlavní buňky anonymního dárce. Z výše uvedeného vyplývá, že najít jednotnou definici je velmi obtížné, avšak základním schématem tohoto institutu je žena, která dle předem sjednané dohody odnese plod a po porodu jej předá jinému páru¹².

Ačkoliv původně fungoval tento institut výhradně na bázi tradičního náhradního mateřství, dnes se využívá zejména formy gestační. V tomto případě není náhradní matka nijak geneticky spřízněna s dítětem. K oplodnění dochází prostřednictvím metody IVF, neboli „*in vitro fertilizací*“. IVF spočívá v oplodnění vajíčka mimo dělohu.

¹⁰ Tamtéž.

¹¹ HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*. 1986, č. 10, s. 917-934.

¹² BUREŠOVÁ, Kateřina, 2016, op. cit.

V tomto případě se často využívají pohlavní buňky ženy a muže z objednatelského páru. Budoucí rodiče jsou tak geneticky spřízněni s dítětem. Můžeme se ale setkat i s případy, kdy jsou buď vajíčko, spermie, či oba dva druhy zárodečných buněk poskytovány anonymními dárci.

V dnešní době se tento institut stává stále častěji vyhledávanou formou reprodukční medicíny, a to zejména pro možnou genetickou spřízněnost budoucích rodičů s dítětem. Právě biologické spojení odlišuje náhradní mateřství od institutu osvojení a činí jej atraktivním. Vzhledem k rostoucímu počtu případů využití této metody a k mnoha etickým, sociálním či právním aspektům vážícím se k tomuto tématu, se autorka domnívá, že by měl být tento fenomén komplexně právně upraven, a to zejména pro ochranu subjektů náhradního mateřství v čele s dítětem. Právě dítě je nejzranitelnějším článkem celého procesu. A právě dítě jako jediné nemůže bránit svá práva.

1.2.2 Historie náhradního mateřství

Náhradní mateřství je pojmem rodinného práva, který se vztahuje k jednomu z jeho základních institutů, a to mateřství, které upravuje situaci starou jako lidstvo samo¹³. Ačkoliv se může zdát, že náhradní mateřství je prvkem poměrně mladým a netradičním, jeho kořeny sahají do dávných dob. Nejstarší zaznamenanou zmínku náhradního mateřství můžeme nalézt v samotné Bibli, kde Abramova manželka hovoří o své neplodnosti, přičemž doufá, že jí dítě odnese její egyptská otrokyně¹⁴.

Podoba náhradního mateřství, jakou ji dnes známe, souvisí s rozvojem reprodukční medicíny. První „dítě ze zkumavky“ se narodilo v roce 1978 ve Velké Británii¹⁵. Dalším významným mezníkem pro léčbu neplodnosti je rok 1984, kdy se narodilo první dítě z darovaného vajíčka¹⁶. Tyto historické milníky reprodukční medicíny umožnily vznik gestačního náhradního mateřství (tedy situace, kdy náhradní matka není geneticky spřízněna s dítětem). První případ takové formy náhradního mateřství byl zaznamenán

¹³ SKÁCEL, Jan. *Est mater semper certa? Bulletin advokacie*. Praha: Rego, 2011, č. 6, s. 26. ISSN 1210-6348.

¹⁴ Genesis 16.1, 16.2. (Bible Kralická), viz Bible kralická/Genesis. *Wikizdroje* [online]. [cit. 28.03.2017]. Dostupné na: https://cs.wikisource.org/wiki/Bible_kralick%C3%A1/Genesis

¹⁵ ŘEŽÁBEK, Karel. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 3., aktualiz. vyd. Praha: Grada, 2004, s. 44. ISBN 80-247-1010-2.

¹⁶ GOLDFARB M. James. *Third-Party Reproduction, A Comprehensive Guide*. Springer New York Heidelberg Dordrecht London. 2014. s. 31. ISBN 978-1-4614-7169-1.

v roce 1986¹⁷. Dítě, které se narodilo v roce 1986, bylo prvním oficiálně zaznamenaným dítětem narozeným z gestačního mateřství a zároveň prvním dítětem, které bylo právně předáno ženě, která jej neprodila, bez potřeby osvojovacího procesu. Již během těhotenství náhradní matky získal objednatelský pár soudní příkaz, který jim přiznal právní postavení rodičů.

Do povědomí širší veřejnosti se tento institut dostal zejména v souvislosti s dvěma případy, a to s britským případem Baby Cotton a s americkým případem Baby M¹⁸. V případě Baby Cotton z roku 1985 se jednalo o formu tradičního náhradního mateřství. Americký manželský pár uzavřel smlouvu s náhradní matkou ze Spojeného království Velké Británie a Severního Irska. Náhradní matka měla dítě odnést a následně předat manželům, za což jí byla slíbena finanční odměna. Celý proces proběhl bez problémů a dítě bylo po porodu předáno objednatelskému páru. Po předání však nastaly komplikace s britskými orgány, které se následně dotázaly soudu, zda je možné dítě svěřit do péče otci (tedy muži z objednatelského páru) a dovolit mu odcestovat s ním ze země. Soud po zvážení všech okolností svěřil dítě do péče manželskému páru a oba je ustanovil právními rodiči dítěte. Vzal v úvahu především zájem dítěte, kdy na jedné straně byla náhradní matka, která se vzdala dítěte dobrovolně, a na druhé straně manželský pár připravený se o dítě starat. Další stěžejní judikát Baby M¹⁹ byl o rok později vydán v USA. Baby M byla holčička, která se narodila americké náhradní matce. Jako v předchozím případě se jednalo o tradiční formu náhradního mateřství. Po porodu a předání holčičky do péče objednatelského páru se náhradní matka psychicky zhroutila a snažila se získat holčičku zpět. Soud prohlásil smlouvu o náhradním mateřství za neplatnou, avšak v zájmu dítěte svěřil holčičku do péče objednatelského páru, přičemž náhradní matka měla právo ji pravidelně navštěvovat.

Výše zmíněné judikáty vyvolaly v řadách veřejnosti velké diskuze na téma náhradního mateřství a s ním související etické, sociální, právní i zdravotní otázky. Od této doby

¹⁷ Successful Pregnancy after in Vitro Fertilization and Embryo Transfer from an Infertile Woman to a Surrogate. *New England Journal of Medicine* [online]. 1985, 313(21), 1351-1352 [cit. 03.11.2017]. DOI: 10.1056/NEJM198511213132112. ISSN 0028-4793. Dostupné na: <http://www.nejm.org/doi/abs/10.1056/NEJM198511213132112>

¹⁸ TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul. General Report on Surrogacy. In: TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul (ed). *International surrogacy arrangements: legal regulation at the international level*. Oxford: Hart publishing, 2013, s. 440. ISBN 978-1-84946-280-8.

¹⁹ Případ Baby M ze dne 3. prosince 1988 (Supreme Court of New Jersey). Pro text rozhodnutí viz Matter of Baby M., *JUSTIA* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://law.justia.com/cases/new-jersey/supreme-court/1988/109-n-j-396-1.html>

došlo k velkému rozvoji náhradního mateřství, na což státy reagovaly a stále reagují různě. Mnoho z nich přijalo náhradní mateřství jako přirozený institut a legalizovalo jej (např. některé státy v USA, Indie), některé státy jej naopak zakázaly a označily jej za trestný čin (např. Německo, Francie). Mnoho států se však do dnešního dne k této problematice staví vágně, a to včetně České republiky. Právní úprava v těchto jurisdikcích chybí, náhradní mateřství není výslovně dovoleno ani zakázáno a tato situace staví subjekty náhradního mateřství do svízelné situace.

1.2.3 Subjekty náhradního mateřství

Mezi základní subjekty náhradního mateřství patří nepochybně objednatelský pár a náhradní matka. Objednatelský pár je zpravidla pár, který ze zdravotních důvodů nemůže počít či donosit dítě. Jak je již zmíněno, náhradní mateřství je institutem reprodukční medicíny a nemělo by ho být užíváno v případě, že žena odmítá projít porodem, nechce si zkazit kariéru či nechce přibrat na váze, ačkoliv nemá žádné zdravotní problémy, které by znemožňovaly porod zdravého dítěte. Objednatelský pár může být tvořen ženou a mužem, dvěma muži či dvěma ženami. Případy náhradního mateřství, kdy je objednatelský pár složen ze dvou žen, však nejsou obvyklé²⁰. Využití tohoto institutu může i osamocený jedinec. Stejnopohlavním párům je často znemožněno projít „celým procesem náhradního mateřství“ kvůli legislativě jednotlivých států. Častým zakončením náhradního mateřství je totiž osvojení dítěte, přičemž některé státy neumožňují osvojení dítěte stejnopohlavním párem a právním otcem se tak může stát pouze jeden muž či žena z takového páru. V takovém případě je situace komplikovanější, neboť náhradní matka často zůstává právní matkou dítěte a druhý rodič se nemůže stát plnohodnotným rodičem dítěte, tudíž k němu nemá žádná práva ani povinnosti. V některých státech je však i tato forma běžnou a stejnopohlavní páry se stávají právními rodiči řady dětí²¹.

Náhradní matkou je žena, která je zdravotně způsobilá a zejména ochotná odnosit dítě pro někoho jiného. Před umělým oplodněním musí náhradní matka často podstoupit zdravotní i psychické testy, zkoumá se prostředí, v jakém žije, a její poměry, jakož i názor jejího případného partnera/manžela. Důležitou roli hraje motivace náhradní matky odnosit dítě někomu cizímu. Je spíše výjimkou, že její motivace je čistě altruistického charakteru. Mnohem častěji je motivací finanční odměna, která se

²⁰ BUREŠOVÁ, Kateřina, 2016, op. cit.

²¹ BUREŠOVÁ, Kateřina, 2016, op. cit.

pohybuje v řádech statisíců korun²². Právě finanční odměna je velmi diskutovaným tématem. Vidina poměrně lehkého výdělků může vést ženy k tomu, aby se staly náhradními matkami. Už si ale neuvědomují, že tento výdělek není tak snadný, neboť celý proces může ve výsledku doprovázet mnoho sociálních, emočních, právních, ale i zdravotních komplikací.

Vztahy mezi objednatelským párem a náhradní matkou jsou zpravidla upraveny smlouvou o náhradním mateřství. Její právní závaznost a význam je v dnešní době otázkou a státy tuto problematiku upravují různě.

Otázkou je, která ze stran náhradního mateřství je stranou slabší. Je to náhradní matka, o jejíž tělo a zdraví se jedná a jejíž motivací stát se náhradní matkou může často být finanční tíseň? Anebo je to objednatelský pár, jež si přeje mít své vlastní geneticky spřízněné dítě, které ze zdravotních důvodů nemůže mít, a náhradní mateřství je jeho jediná možnost, jak toho dosáhnout? Beze sporu je to pro obě strany velmi náročné. Dle názoru autorky mohou být tím slabším obě dvě strany. Záleží na mnoha konkrétních faktorech daného případu, jakož i na legislativě státu, dle které se celý proces řídí. V případě komplexní právní úpravy procesu náhradního mateřství, kdy se objednatelský pár stává rodiči „automaticky“ anebo je smlouva o náhradním mateřství platná a vymahatelná, se jeví slabší stranou náhradní matka, neboť právě ona podstupuje „obět“. V případě chybějící legislativy to pak mohou být náhradní rodiče, které nepojí k dítěti žádná práva, dokud neproběhne osvojení daného dítěte. Např. u nás v České republice může žena, která dítě porodila a byla po porodu zapsána do rodného listu jako matka dítěte, odvolat souhlas s osvojením po dobu tří měsíců ode dne, kdy byl dán²³. Vzhledem k tomu, že objednatelský pár nemá vůči dítěti žádná práva, může o něj přijít.

Avšak v úvahách o slabší straně nesmí být opomenuto dítě, o které se jedná. To je nepochybně tou nejslabší stranou. Nejen, že se veškeré úvahy nad náhradním mateřstvím týkají jeho budoucnosti a jeho zájmů, dítě navíc ani nemá možnost své zájmy řádně chránit. I z tohoto důvodu, jak je níže rozebráno, soudy při rozhodování o sporech vzniklých z náhradního mateřství vycházejí zejména z posouzení toho, co je v nejlepším zájmu dítěte.

²² KABÁTOVÁ, Michaela. Cena náhradní matky? Až půl milionu. In: *Česká pozice, informace pro svobodné lidi* [online]. 2016. [cit. 15. 10. 2017]. Dostupné na: http://ceskapozice.lidovky.cz/cena-nahradni-matky-az-pul-milionu-d50-/tema.aspx?c=A160721_100041_pozice-tema_houd

²³ Ust. § 817 odst. 1 občanského zákoníku.

2 Modely náhradního mateřství

Každý stát přistupuje k náhradnímu mateřství odlišně. Některé státy jej označují za legální, některé jej přímo zakazují a některé se jím v legislativní rovině vůbec nevěnují. Například Spojené království Velké Británie a Severního Irska nebo Řecko uzákonily možnost altruistického náhradního mateřství. Náhradní mateřství je v zásadě povoleno, ale náhradní matka za poskytnutí své dělohy nesmí obdržet žádnou finanční nebo jinou odměnu. Další státy se k tomuto institutu postavily ještě o něco přívětivěji a umožnily komerční náhradní mateřství. V některých státech USA²⁴ či v Indii se náhradní mateřství stalo poměrně běžným byznysem. Několik států náhradní mateřství považuje za tolik problematické a neetické, že jej úplně zakázalo. Příkladem je Německo nebo Francie, kde je surogační mateřství označeno jako trestný čin. V poslední skupině jsou státy, které tento institut neregulují vůbec, a to ani v jeho prospěch, ani v jeho neprospěch. Tyto státy jsou nejvíce problematické, neboť právní nejistota subjektů náhradního mateřství v těchto zemích je neúměrně vysoká jejich zranitelnosti. Mezi tyto státy patří i Česká republika. Právě tato rozmanitost právní úpravy náhradního mateřství často vyvolává problémy, a to zejména kvůli narůstajícímu počtu případů přeshraniční surogační turistiky.

2.1 Regulované náhradní mateřství

V této skupině jsou zařazeny státy, které označují náhradní mateřství za legální na základě přijaté legislativy, případně na základě soudních rozhodnutí. Jedná se o země, ve kterých náhradní mateřství probíhá poměrně běžně a objednatelský pár se automaticky (či po splnění určitých podmínek) stává rodiči dítěte. Vzhledem k tomu, že i v rámci této skupiny jsou přístupy k náhradnímu mateřství odlišné, je rozdělena do dvou následujících podskupin.

2.1.1 Altruistické náhradní mateřství

Tento systém náhradního mateřství známe z právních řádů několika států, mezi které patří například Spojené království Velké Británie a Severního Irska, Řecko, některé státy USA a Jižní Afrika. Zmíněné země se rozhodly pro uzákonění náhradního mateřství v altruistické formě, tedy v nezištné podobě. Jedná se o případ, kdy náhradní

²⁴ V USA je ve většině států náhradní mateřství povoleno, viz interaktivní mapa náhradního mateřství. Gestational Surrogacy Law Across the United States. *Creative Family Connections* [online]. [cit. 2.11.2017]. Dostupné na: <https://www.creativefamilyconnections.com/us-surrogacy-law-map/>

mateřství není realizováno za odměnu. Náhradní matka podstupuje celý proces zcela nezištně, nesobecky a pouze ze svého vlastního mravního přesvědčení.

Náhradní matka tak není oprávněna obdržet finanční odměnu za „poskytnutí své dělohy“, avšak ve většině států je povoleno nahradit jí náklady vzniklé v souvislosti s těhotenstvím. Definice a výše těchto nákladů se v jednotlivých jurisdikcích liší, jedná se však především o náklady na zdravotní péči. V některých státech je náhradní matka oprávněna i k náhradě cestovních nákladů, náhradě za ztrátu na výdělků anebo i k měsíčnímu odškodnění za strpění těhotenství. V každém případě však zůstává základním rysem to, že náhradní matka nesmí obdržet finanční obnos, který by převyšoval tyto náklady.

Altruistické náhradní mateřství bývá podmíněno mnoha podmínkami, jako je například trvalý pobyt objednatelského páru, náhradní matky anebo obou dvou zmíněných subjektů ve stejném státu. Celý proces je podmíněn dalšími zákonnými požadavky a postupy. V některých státech se objednatelský pár stává právními rodiči automaticky, v jiných je pak vytvořen mechanismus pro převod rodičovství. V některých státech, jako je například Řecko, musí být proces náhradního mateřství před jeho realizací povolen soudem²⁵.

Vzhledem k tomu, že tato forma klade na náhradní matku vysoké mravní nároky, můžeme jen hádat, jak často probíhá opravdové a čisté altruistické náhradní mateřství a zda nedochází k platbám nad rámec těhotenských výdajů nelegálně.

2.1.2 Komerční náhradní mateřství

Komerční náhradní mateřství je dalším způsobem jeho legalizace. V tomto případě má náhradní matka nárok na odměnu i nad rámec nutných těhotenských výdajů. Motivací náhradní matky je především zisk a z institutu surogačního mateřství se stává obchod mezi objednatelským párem a náhradní matkou.

V zemích, ve kterých je komerční náhradní mateřství povoleno, zpravidla fungují profesionální zprostředkovatelské agentury, které zajišťují hladký průběh celého procesu a které nabízí dotčeným subjektům právní podporu, doporučují zdravotnické kliniky apod. Logickým důsledkem takového přístupu k reprodukční metodě je nejen zájem tamních občanů, ale především zájem občanů států, které se k náhradnímu mateřství

²⁵ TRIMMINGS, Katarina a P. R. BEAUMONT, 2013, op. cit, s. 454-460.

staví striktněji. Z tohoto důvodu některé státy stanovují přísné podmínky na občanství (případně pobyt) subjektů náhradního mateřství. Přeshraniční turistika v této oblasti totiž může přinést mnoho nežádoucích problémů.

Tato forma náhradního mateřství vyvolává u široké veřejnosti nejvíce etických a morálních otázek, a to v souvislosti s její komerčností. Mezi diskutovaná témata mimo jiné patří obchod s dětmi či lidská důstojnost.

2.2 Náhradní mateřství jako trestný čin

Kromě toho, že mnoho států považuje smlouvy o náhradním mateřství za nevymahatelné a neplatné, některé státy jako například Francie se rozhodly náhradní mateřství kriminalizovat. Ve Francii bylo do roku 1994 možné náhradní mateřství postihovat pouze dle ustanovení 227-13 francouzského trestního zákoníku, dle kterého fingoání a zatajování porodu s následkem narušení právního statusu dítěte (jako například označení jiné ženy jako matky dítěte než té, která je matkou dle zákona) je trestným činem²⁶. V roce 1991 vydal Cour de cassation stěžejní rozsudek, který následně inspiroval francouzskou právní úpravu²⁷. Cour de cassation rozhodl, že smlouvy o náhradním mateřství, ať už komerčního či altruistického charakteru, jsou proti veřejnému pořádku, neboť lidské tělo a právní status člověka nemohou být předmětem jakéhokoliv smluvního ujednání. Francouzská legislativa na potřebu právní úpravy tohoto institutu a zejména v návaznosti na rozhodnutí Cour de cassation reagovala v roce 1994 zakotvením trestní odpovědnosti zprostředkovatelů náhradního mateřství²⁸. Dalšími příklady jurisdikcí, které tento institut kriminalizují, jsou Německo nebo Rakousko.

2.3 Neregulované náhradní mateřství

Poslední skupinu tvoří státy, které se k náhradnímu mateřství staví vágně a vůbec jej neregulují. Důsledky realizace náhradního mateřství v těchto zemích závisejí na konkrétní právní úpravě.

²⁶ Code Pénal ze dne 22. července 1992, Art. 223-13. Viz Code pénal. *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>

²⁷ PERREAU-SAUSINNE, Louis, SAUVAGE, Nicolas. France. In: TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul (ed). *International surrogacy arrangements: legal regulation at the international level*. Oxford: Hart publishing, 2013, s. 440. ISBN 978-1-84946-280-8.

²⁸ Code Pénal ze dne 22. července 1992, Art. 227-13, Sec. 3 a Art. 511-24. Viz Code pénal. *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>

Mezi takové státy patří například Indie. Přesto, že Indie legislativně náhradní mateřství nijak neupravuje, stala se cílovou destinací mnoha neplodných párů a je označována za centrum náhradního mateřství. Surogační turistika vedla vládu ke stanovení alespoň nějakého právního rámce, a proto v roce 2005 vydala nezávaznou směrnici upravující právě tyto situace²⁹. Vzhledem k tomu, že s nárůstem zájmu o surogační mateřství vzrostl i počet problematických a sporných situací, je nyní v Indii projednáván zákon stanovující podmínky a omezení využití tohoto institutu³⁰. Indie se tak brzy pravděpodobně zařadí do skupiny států náhradní mateřství regulujících.

Jako další příklad může sloužit Česká republika, která ačkoliv nemá žádnou právní úpravu týkající se přímo tohoto institutu, jeho komerční forma může být sankcionována podle ust. § 169 trestního zákoníku jako trestný čin svěřeni dítěte do moci jiného. Zákonost altruistické formy náhradního mateřství je však v České republice, jakož i v dalších zemích neregulujících tuto problematiku, otázkou. Neplodné páry nepochybně tuto metodu využívají a za tímto účelem uzavírají smlouvy o náhradním mateřství. Tyto smlouvy jsou však neplatné z důvodů uvedených níže.

²⁹ National Guidelines for Accreditation, Supervision & Regulation of ART Clinics in India [online]. [cit. 18.10.2017]. Dostupné na: http://icmr.nic.in/art/art_clinics.htm

³⁰ Jedná se například o možnost využití této metody léčby neplodnosti pouze indickými heterosexuálními sezdánými páry nebo uzákonění pouze altruistické formy náhradního mateřství. Viz EXPRESS NEWS SERVICE. No commercial surrogacy, only for needy Indian couples, Govt tells SC. In: *The Indian Express* [online]. [cit. 31.03.2017]. Dostupné na: <http://indianexpress.com/article/india/india-news-india/govt-to-make-commercial-surrogacy-illegal-panel-to-decide-on-cases-of-infertile-couples/>

3 Náhradní mateřství v České republice

Jak je již zmíněno výše, v České republice právní úprava náhradního mateřství chybí. Tato kapitola se tak zaměřuje na vývoj právní úpravy mateřství jako takového, dále na zatím neúspěšné pokusy o zakotvení právní úpravy náhradního mateřství a v poslední řadě na aktuální legislativu, která se institutu náhradního mateřství dotýká.

3.1 Vývoj právní úpravy náhradního mateřství v České republice

Zákon o rodině z roku 1963³¹, v němž se nacházela úprava rodinného práva před přijetím občanského zákoníku v roce 2012, mateřství zprvu vůbec neupravoval a řídil se již zmiňovanou zásadou *mater semper certa est* (matka je vždy jistá), neboť je to žena, která dítě porodila. V té době nebyla výslovná úprava potřeba, neboť v podstatě nepřicházela v úvahu jiná alternativa vzniku mateřství. S rychlým rozvojem vědy a reprodukční medicíny však nastala potřeba jisté úpravy, a to zejména v souvislosti s narozením prvního „dítěte ze zkumavky“ v roce 1978. Do našeho právního řádu se právní definice mateřství dostala až o dvacet let později, tedy v roce 1998 v souvislosti s přijetím tzv. velké novely zákona o rodině³². V zákoně o rodině se tak objevilo nové ustanovení § 50a znějící: „*Matkou dítěte je žena, která dítě porodila.*“ Nová právní úprava tak reflektovala starořímskou zásadu. Jedinou relevantní skutečností určení mateřství se oficiálně stal porod, biologická sféra nebyla vůbec zohledněna. Toto znění pak téměř doslovně převzal i nyní platný a účinný občanský zákoník.

Ještě před přípravou občanského zákoníku z roku 2012 probíhaly o případné úpravě náhradního mateřství mnohé diskuze. Za zmínku stojí zejména snaha bývalé ministryně spravedlnosti Daniely Kovářové a ministryně zdravotnictví Dany Juráskové, které společně zahájily diskuze týkající se tohoto tématu již v roce 2009. Obě ministryně si uvědomovaly komplikovanost celého procesu a jeho právní, ale i etické, zdravotní a sociální dopady. V roce 2009 byla diskutována zejména možnost uzákonění tzv. surogační smlouvy mezi náhradní matkou a objednatelským párem formou samostatného zákona či novelizací tehdejších zákonů či zrychlení a zjednodušení procesu osvojení dítěte objednatelským párem³³. Ministryně se snažily reagovat na tento

³¹ Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině.

³² Zákon č. 91/1998 Sb., tzv. velká novela zákona o rodině.

³³ Spolupráce ministryni spravedlnosti a zdravotnictví v oblasti náhradního mateřství. In: *Beck-online* [online]. [cit. 11.03.2017]. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/spoluprace-ministryni-spravedlnosti-a-zdravotnictvi-v-oblasti-nahradniho-materstvi/>

nový trend v oblasti reprodukční medicíny, když i v České republice se narodilo v této době náhradním matkám přibližně deset dětí ročně³⁴. Tyto snahy však dopadly bezvýsledně a žádná legislativní úprava přijata nebyla.

Znovu se o náhradním mateřství začalo diskutovat v době přípravy zdravotnické reformy tehdejšího ministra Leoše Hegera v roce 2011³⁵. Ani v tomto případě však nedošlo k uspokojivému vyřešení klíčových otázek a k přijetí právní úpravy.

3.2 Aktuální úprava náhradního mateřství v České republice

Mateřství jako takové je upraveno v ustanovení § 775 občanského zákoníku, které převzalo úpravu ze zákona o rodině a dle kterého: „*Matkou dítěte je žena, která je porodila.*“. Jak uvádí Zdeňka Králíčková: „*Novou právní úpravu mateřství lze charakterizovat jako tradiční.*“³⁶ Dle tohoto kogentního ustanovení je zřejmé, že ani dnes nemůže dojít k žádné modifikaci určení otázky mateřství ve prospěch ženy z objednatelského páru, a to ani jednostranně, ani smluvně. Důvodová zpráva k občanskému zákoníku³⁷ se odvolává na starou římskou zásadu a označuje porod jako jedinou relevantní událost pro rozhodnutí otázky mateřství. Odkazuje se také na evropskou Úmluvu o právním postavení dětí narozených mimo manželství, v jejímž článku 2 je řečeno: „*Určení matky dítěte narozeného mimo manželství bude záviset výhradně na skutečnosti porodu.*“³⁸, a to bez ohledu na její věcnou působnost. Žena z objednatelského páru tak nemá jinou možnost stát se matkou dítěte než prostřednictvím procesu osvojení.

Přesto, že ani v rámci přijetí občanského zákoníku v roce 2012 nedošlo ke komplexní úpravě náhradního mateřství, jedno ustanovení týkající se tohoto institutu se do něj přece jen probojovalo. Ustanovení § 804 občanského zákoníku, které je systematicky zařazeno do části zabývající se osvojením, stanoví: „*Osvojení je vyloučeno mezi osobami spolu příbuznými v přímé linii a mezi sourozenci. To neplatí v případě*

³⁴ CZECH NEWS. Battle looms over parents' rights. In: *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 11:03.2017]. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/battle-looms-over-parents-rights/r~i:article:646152/?redirected=1489243422>

³⁵ NOHL, Radek. Revoluce se zasekla. Právo na náhradní matku se odkládá. In: *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 11.03.2017]. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/revoluce-se-zasekla-pravo-na-nahradni-matku-se-odklada/r~i:article:705653/>

³⁶ KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka, 2015, op. cit.

³⁷ Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. *Nový občanský zákoník* [online]. [cit. 18.10.2017]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

³⁸ Úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství. V České republice vyhlášená pod č. 47/2001 Sb. m. s.

náhradního mateřství.“ Občanský zákoník tak připouští možnost náhradního mateřství v rámci rodiny, a to z důvodu zahraničních i českých zkušeností svědčících o největším zájmu o náhradní mateřství realizované právě mezi příbuznými, jak uvádí důvodová zpráva i komentář občanského zákoníku. Nadále však platí starořímská zásada, že matkou dítěte je žena, která jej porodila. To znamená, že i v případě realizace náhradního mateřství mezi příbuznými musí jeho subjekty projít klasickým procesem osvojení, který nemá žádné další úlevy pro tyto případy.

Sama důvodová zpráva však zdůrazňuje potřebu zohlednit pokrok lékařské vědy, která umožňuje vnést do dělohy ženy oplodněné vajíčko cizí ženy. Proč se tedy občanský zákoník stále tak rigidně drží starořímské zásady a nechce ji opustit? Osamocené ustanovení umožňující osvojení mezi některými příbuznými není dostatečnou reflexí dosavadního pokroku v oblasti reprodukční medicíny, na což poukazuje i JUDr. Jindřich Skácel: „*Věda třetího tisíciletí, jak je genetika zhusta nyní nazývána, je jednou z nejrychleji se vyvíjejících oblastí vědy.*“³⁹ Věda je tedy velmi rychle se rozvíjející oblast a právo by na ní mělo adekvátně reagovat. To se ale přijetím občanského zákoníku nestalo.

V případě určení otcovství se tato otázka jeví jednodušší. Otcovství se určuje dle několika domněnek otcovství stanovených v občanském zákoníku⁴⁰. Pro náhradní mateřství jsou relevantními zejména domněnky v ustanoveních § 778 a § 779 občanského zákoníku. První ze zmíněných domněnek se týká případů umělého oplodnění, kdy v případě narození dítěte neprovdané ženě se má za to, že otcem je muž, který dal k oplodnění souhlas. Druhá zmíněná domněnka upravuje situaci, kdy se otcem stává muž, jehož otcovství bylo určeno souhlasným prohlášením matky a právě tohoto muže. Toto prohlášení se pak činí osobně před soudem anebo před matričním úřadem. Problematickým aspektem této domněnky je fakt, že je možné jí využít až v případě vyloučení možnosti určení otcovství dle jiných domněnek, jako je např. domněnka, dle které se otcem dítěte automaticky stává manžel matky⁴¹.

Tyto dvě domněnky poskytují dva poměrně snadné postupy, jak se muž z objednatelského páru může stát otcem dítěte, avšak stále zůstává jedna nezodpovězená otázka. Co když je náhradní matka vdaná? Jak lze v tomto případě docílit určení

³⁹ SKÁCEL, Jindřich, 2011, op. cit.

⁴⁰ Ustanovení § 776 a násl. občanského zákoníku.

⁴¹ Ustanovení § 776 občanského zákoníku.

otcovství ve prospěch muže z objednatelského páru? Zde je situace již komplikovanější. V tomto případě musí manžel nebo náhradní matka vyvolat řízení o popření otcovství.

Český právní řád tak neposkytuje žádný legální rámec pro tento, ač novodobý, tak stále více využívaný institut reprodukční medicíny a ponechává jeho subjekty ve značné nejistotě.

3.3 Reálné využití institutu náhradního mateřství v České republice

Přestože legální rámec institutu náhradního mateřství v České republice chybí, již od devadesátých let se zde s jeho realizací můžeme setkat⁴². První klinika, která se k provádění takové metody v České republice veřejně přihlásila, je Klinika reprodukční medicíny a gynekologie Zlín. Ta už od roku 2004 nabízí náhradní mateřství jako jednu z variant léčby neplodnosti. Sám ředitel kliniky MUDr. David Rumpík však upozorňuje na problémy související s chybějící právní úpravou a přiznává, že se při provádění této metody staví do šedé legislativní zóny⁴³. Dnes je náhradní mateřství již známějším pojmem a veřejně se k němu přihlašuje stále více klinik reprodukční medicíny⁴⁴. Kliniky se opírají zejména o čl. 2 odst. 3 Listiny základních práv a svobod, dle kterého „Každý může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“⁴⁵ a dále o soudní praxi, kdy soudy do dnešního dne nevydaly žádný rozsudek, který by označil náhradní mateřství za protizákonné.

Kliniky předem upozorňují neplodné páry na možná právní rizika související s neplatností smlouvy o náhradním mateřství pro rozpor s veřejným pořádkem a dobrými mravy a s možnými trestními následky v případě finančního odměnění náhradní matky. Pro obavy z občanskoprávních a trestněprávních následků se kliniky od celého procesu pokud možno co nejvíce distancují a omezují se na samotnou léčbu neplodnosti a zdravotní stránku věci. Aby mohl neplodný pár využít jejich služeb, musí být zpravidla splněno několik podmínek. Mezi základní podmínky patří zdravotní

⁴² SKÁCEL, Jindřich. 2011, op. cit.

⁴³ JUP. Náhradní matku si přiveďte samy, vzkazuje lékař ženám s vadou dělohy. In: *OnaDnes.cz* [online]. [cit. 31. 03. 2017]. Dostupné na: http://ona.idnes.cz/nahradni-matku-si-privedte-samy-vzkazuje-lekar-zenam-s-vadou-delohy-11g-/deti.aspx?c=A090911_115339_ona_deti_jup.

⁴⁴ Jedná se např. o Kliniku reprodukční medicíny preimplantační genetické diagnostiky REPROMEDA s.r.o. nebo kliniku Reprofit International s.r.o.

⁴⁵ Případně o čl. 2 odst. 4 Ústavy České republiky, který zní: „Každý občan může činit, co není zákonem zakázáno, a nikdo nesmí být nucen činit, co zákon neukládá.“

indikace ženy spočívající v její neplodnosti⁴⁶. Další podmínkou je vyhledání náhradní matky a sjednání podmínek náhradního mateřství bez účasti kliniky. Častou podmínkou je právní konzultace s odborníky.

Proces umělého oplodnění probíhá dle zákona o specifických zdravotních službách, ve kterém je právně upravena asistovaná reprodukce⁴⁷. Tento zákon stanovuje několik zákonných podmínek pro provedení umělého oplodnění, jako je např. již zmiňovaná zdravotní indikace ženy z neplodného páru nebo společná žádost ženy a muže o umělé oplodnění, která nesmí být v době jeho provedení starší šesti měsíců.

Jak se stane neplodný pár právními rodiči dítěte? Obvyklý postup v případě, že náhradní matka není vdaná, je souhlasné prohlášení právě této ženy a muže z objednatelského páru o otcovství dítěte učiněné osobně před soudem nebo matričním úřadem. Výhoda souhlasného prohlášení je, že jej lze učinit již během těhotenství náhradní matky⁴⁸. Po porodu dítěte jej náhradní matka v co nejkratší možné době předá objednatelskému páru, vzdá se rodičovských práv a udělí souhlas s osvojením. Žena z objednatelského páru jej následně osvojí jako dítě svého manžela a stane se právní matkou dítěte⁴⁹. Pokud je náhradní matka vdaná, je celý postup náročnější. V tomto případě se automaticky stává otcem dítěte manžel náhradní matky⁵⁰. Do procesu náhradního mateřství tak vstupuje další osoba, která jej může učinit komplikovanějším nebo dokonce nemožným. Jednou z variant, jak se muž z objednatelského páru může stát právním otcem dítěte, je popření otcovství manželem náhradní matky. Druhou možností je předání dítěte do péče objednatelského páru a klasický proces osvojení. Obě varianty poskytují větší prostor pro vznik problémů, celý proces prodlužují a činí jej komplikovanějším.

Jak je již zmíněno výše, komerční náhradní mateřství by mohlo vést k trestnímu stíhání jeho subjektů⁵¹. To ovšem neznamená, že některé výdaje náhradní matce nemohou být nahrazeny. Analogicky by se na tuto situaci dalo použít ust. § 920 občanského zákoníku, dle kterého má neprovdaná matka mimo jiné nárok na náhradu nákladů spojených s těhotenstvím a porodem. Tato náhrada nákladů by se neměla považovat

⁴⁶ Bez splnění této podmínky by nebylo možné asistovanou reprodukci provést, neboť je to jedna z jejích podmínek stanovených zákonem (ust. § 3 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách).

⁴⁷ Ust. § 3 a násl. zákona o specifických zdravotních službách.

⁴⁸ Ust. § 779 občanského zákoníku.

⁴⁹ Podmínky osvojení jsou upraveny v ust. § 794 a násl. občanského zákoníku.

⁵⁰ Ust. § 776 občanského zákoníku, dle kterého je otcem dítěte je manžel matky.

⁵¹ Ust. § 169 (svěření dítěte do moci jiného) trestního zákoníku.

za finanční odměnu a subjekty náhradního mateřství by za ní neměly být kriminalizovány. Komentář občanského zákoníku uvádí příkladný výčet nákladů souvisejících s těhotenstvím, do kterého zařazuje „náklady vynaložené na pořízení těhotenského ošacení a obuvi, léků, lékařské péče, jízdného do zdravotnických zařízení, případně další náklady, které nejsou zcela nebo vůbec hrazeny z pojištění matky nebo z celospolečenských zdrojů“⁵². Do nákladů spojených s porodem pak řadí „pobyt v nemocnici, lékařský zákrok, léky apod.“⁵³

Přes uvedené možné důsledky realizace náhradního mateřství se na internetových stránkách potenciální náhradní matky ani potenciální objednatelské páry příliš netají a zveřejňují nabídky či poptávky náhradního mateřství⁵⁴.

Je otázkou, jak by se soudy k této otázce v souvislosti s náhradním mateřství postavily. Autorka se domnívá, že by analogicky použily právě zmíněnou právní úpravu. V této souvislosti je nutné poukázat na aktuální nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017 vydaný pod sp. zn. I. ÚS 3226/16. Ústavní soud rozhodoval o stížnosti proti rozsudku Nejvyššího soudu České republiky ze dne 18. července 2016, č.j. 28 Ncu 187/2015-6, kterým byl zamítnut návrh stěžovatelů na uznání rozsudku kalifornského soudu o rodičovství stěžovatelů ve vztahu k druhému stěžovateli. Stěžovatelé byli dva muži, kteří trvale žijí v Kalifornii v homosexuálním manželském svazku, přičemž jeden z mužů je Čech a druhý Dán. Na základě rozsudku kalifornského soudu byli uznáni jako rodiče dítěte později narozeného z náhradního mateřství. Vzhledem ke skutečnosti, že pravidelně dojíždějí do České republiky za rodinou, požádali příslušný úřad o vydání osvědčení o státním občanství narozeného dítěte. Ten je však vyzval k zahájení řízení před Nejvyšším soudem České republiky o uznání zmíněného rozsudku kalifornského soudu, což manželský pár učinil. Nejvyšší soud České republiky uznal rodičem muže, který měl české občanství, avšak druhého jako rodiče uznat odmítl s odůvodněním, že by tím byla nastolena situace korespondující společnému osvojení dítěte dvěma osobami stejného pohlaví, což je stav, který české právo neakceptuje. Ústavní soud rozhodnutí Nejvyššího soudu České republiky zrušil, neboť jím bylo porušeno právo dítěte, aby nejlepší zájem dítěte byl předním hlediskem rozhodování dle čl. 3 odst. 1

⁵² KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. § 920 [Výživné a úhrada nákladů neprovdané matky a těhotné ženy]. In: *Komentář občanského zákoníku*, 2015, s. 1127.

⁵³ Tamtéž.

⁵⁴ Kniha návštěv. In: *Náhradní mateřství* [online]. [cit. 24.09.2017]. Dostupné na: <http://nahradni-materstvi.webnode.cz/kniha-navstev/>

Úmluvy o právech dítěte, a právo homosexuálního páru na rodinný život podle čl. 10 odst. 2 Listiny základních práv a svobod. Ústavní soud se se stížností vypořádal následovně: „...*neuznání cizího rozhodnutí, kterým bylo určeno rodičovství k dítěti dvou osob stejného pohlaví v situaci, kdy už rodinný život byl mezi nimi fakticky i právně konstituován formou náhradního mateřství, z důvodu, že české právo neumožňuje rodičovství dvou osob stejného pohlaví, je v rozporu s nejlepším zájmem dítěte chráněným čl. 3 odst. 1 Úmluvy o právech dítěte. V případě, že mezi osobami rodinný život, vzniklý na legální bázi, již existuje, je povinností všech orgánů veřejné moci jednat tak, aby se tento vztah mohl rozvíjet, a musí být respektovány právní záruky, které chrání vztahy dítěte a jeho rodiče.*“ Tento nálezn Ústavního soudu je jistě přelomovým rozhodnutím pro Českou republiku a především zatím jediným rozhodnutím, které se náhradního mateřství týká. Ústavní soud navázal na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který se již obdobně vyslovil např. v případě stížností francouzských párů (viz kapitola 5.3). Ačkoliv jde o velký vstřícný krok vůči náhradnímu mateřství, sám Ústavní soud ve svém rozhodnutí několikrát zdůraznil, že nerozhoduje o vhodnosti institutu náhradního mateřství nebo smlouvy o náhradním mateřství, nýbrž pouze „...*o tom, zda v České republice bude uznána faktická a právní realita, že druhý stěžovatel (muž, jehož rodičovství nebylo uznáno) má právo na ochranu svého rodinného života již fakticky a právně vytvořeného s třetím stěžovatelem (dítětem) a neuznání této rodinné vazby je porušením práva třetího stěžovatele, aby nejlepší zájem byl předním hlediskem rozhodování o něm.*“ Ačkoliv Ústavní soud i Nejvyšší soud České republiky vyjádřily názor, že institut náhradního mateřství jako takový v rozporu s veřejným pořádkem není, nelze v jejich rozhodnutích nalézt odpovědi na otázky, kterými se tato práce zabývá, a to např. jak by bylo rozhodnuto v řízení o sporu vzniklého ze smlouvy o náhradním mateřství v České republice.

4 Mezinárodní právní úprava náhradního mateřství

Náhradní mateřství se do dnešního dne nedočkal své vlastní právní úpravy na mezinárodní úrovni. Ačkoliv je tento institut ponechán národní legislativě⁵⁵, mezinárodní právní rámec je více než žádaný. Náhradní mateřství vyvolává mnoho otázek především v oblasti lidských práv a základních svobod, které jsou často upravovány právě na mezinárodní úrovni. Nejedná se o obchod s dětmi? Můžeme náhradní mateřství podřadit pod právo na rodinný a soukromý život? Nestávají se z náhradních matek moderní otroci? Dalším problematickým aspektem je odlišný přístup jednotlivých států k legalizaci či kriminalizaci tohoto institutu. Tento problém se jeví být čím dál více aktuálnější s ohledem na rostoucí zájem o přeshraniční surogační turistiku. Co se stane, když rodiče přivezou dítě porozené z náhradního mateřství do státu, které jej neuznává? Budou uznáni jako rodiče dítěte? Na tyto a mnohé další otázky by mezinárodní právní rámec mohl poskytnout odpověď a poskytnout tak subjektům náhradního mateřství vyšší míru právní jistoty.

Otázkou je, jaké mezinárodní dokumenty můžeme na tento institut aplikovat dnes. Zcela jistě půjde o listiny a konvence obsahující základní práva a svobody. Jedná se zejména o mezinárodní úmluvy zabývající se lidskými právy a základními svobodami dětí či žen. Relevantními jsou i úmluvy obecné, jako je Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod z roku 1950, která ve svém čl. 8 zakotvuje právo na respektování rodinného a soukromého života. Příkladem úmluvy upravující práva a svobody dětí je Úmluva o právech dítěte, která byla přijatá v roce 1989 Valným shromážděním Organizace spojených národů. Tato mezinárodní konvence už ve své preambuli stanovuje, že dítě v zájmu plného a harmonického rozvoje osobnosti musí vyrůstat v rodinném prostředí, atmosféře štěstí, lásky a porozumění. Dále ve svých člancích zakotvuje zásadu činnosti státních orgánů v zájmu dítěte⁵⁶, jeho registraci po narození a právo na to znát své rodiče a právo na jejich péči⁵⁷ nebo právo na užívání vlastní kultury, praktikování vlastního náboženství a používání svého jazyka⁵⁸. Dle opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské

⁵⁵ CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga. Náhradní mateřství v praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. [online]. 2015, 5(2), 13-24 [cit. 03.11.2017]. ISSN 1804-8137. Dostupné na: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/93/92>

⁵⁶ Čl. 3 Úmluvy o právech dítěte OSN.

⁵⁷ Čl. 7 Úmluvy o právech dítěte OSN.

⁵⁸ Čl. 30 Úmluvy o právech dítěte OSN.

pornografie se prodejem dětí rozumí: „úkon či transakce, při kterém kdokoli, jednotlivce nebo skupina, předá jinému dítě za úplatu či jinou protihodnotu“⁵⁹, přičemž zavazuje signatáře k zajištění, aby jejich trestní právo postihovalo v souvislosti s prodejem dětí „získávání souhlasu k adopci dítěte zprostředkovatelem za použití nepřipustných prostředků v rozporu s mezinárodněprávními dokumenty o adopci“⁶⁰. Důležitou mezinárodní úmluvou, ze které můžeme vycházet v případě náhradního mateřství je Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny (zkráceně Úmluva o lidských právech a biomedicíně) uzavřená mezi státy Rady Evropy, ale i dalšími státy, v roce 1997, která v čl. 21 zakazuje finanční prospěch z nakládání s lidským tělem nebo jeho částmi. Je otázkou, zda komerční náhradní mateřství není v rozporu s tímto článkem. Mezinárodní osvojení upravuje zejména Evropská úmluva o osvojení dětí, která vznikla na půdě Rady Evropy v roce 1967⁶¹. Tato úmluva se však na vztahy vzniklé z náhradního mateřství neužije, neboť v takovém případě se nejedná o osvojení, ale o zvláštní a samostatný institut náhradního mateřství. Mezi další úmluvy patří Deklarace práv dítěte, Deklarace sociálních a právních zásad a zajištění blaha dětí, Úmluva o odstranění všech forem diskriminace žen, Úmluva o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení a další.

4.1 Evropská unie

Na půdě Evropské unie (EU) byla v roce 2013 vypracována Výborem pro právní záležitosti, Výborem pro občanské svobody, spravedlnost a vnitřní věci komparativní studie na téma náhradního mateřství v členských státech Evropské unie (studie EU)⁶². Evropská unie si uvědomuje, že náhradní mateřství je na vzestupu a že je potřeba jej regulovat. Vzhledem k tomu, že rodinné právo je ponecháno v kompetenci členských států, nezbyvá EU nic jiného, než se pokusit tento institut upravit alespoň v rámci přeshraničních vztahů⁶³. Studie EU vytyčila tři směry, kterými by se legislativa EU měla vydat, a to: právní jistota ve věci rodičovství, právo dítěte opustit zemi svého původu a právo dítěte trvale se usadit v hostitelské zemi. Evropská unie spolupracuje

⁵⁹ Čl. 2 písm. a) opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.

⁶⁰ Čl. 3 písm. a) bod (ii) opčního protokolu k Úmluvě o právech dítěte týkající se prodeje dětí, dětské prostituce a dětské pornografie.

⁶¹ Evropská úmluva o osvojení dětí ze dne 24. dubna 1967, vyhlášená v České republice Sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.

⁶² A comparative study on the regime of surrogacy in EU Member States. In: *European Parliament* [online]. [cit. 12. 10.2017]. Dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2013/474403/IPOL-JURI_ET\(2013\)474403_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2013/474403/IPOL-JURI_ET(2013)474403_EN.pdf).

⁶³ Smlouva o fungování Evropské unie, čl. 81 odst. 3.

s Haagskou konferencí mezinárodního práva soukromého (viz kapitola 4.3) a snaží se přijít s řešením výše vytyčených bodů.

4.2 Rada Evropy

Ani Rada Evropy nezaostává a snaží se přijít s řešením této záležitosti. V roce 2016 dokonce hlasovala o doporučení „Práva dětí týkající se náhradního mateřství“ vypracovaném belgickou senátorkou Petra De Sutter. Její návrh byl některými považován za kontroverzní, neboť Petra De Sutter je hlavou oddělení nabízejícího náhradní mateřství v nemocnici v Ghentu. Její návrh byl nicméně zamítnut, když proti bylo 87 hlasů, pro 77 hlasů a 7 hlasujících se hlasování zdrželo. Rada Evropy tímto zaujala spíše negativní postoj k tomuto institutu⁶⁴.

4.3 Haagská konference mezinárodního práva soukromého

Haagská konference mezinárodního práva soukromého (HCCH) je světová organizace, která se věnuje otázkám přeshraniční kooperace v občanských a obchodních záležitostech. Momentálně má osmdesát dva členů, a to včetně České republiky. HCCH si začala uvědomovat možné problémy související s náhradním mateřstvím zejména v roce 2010, kdy speciální komise rozhodla o nepatřícnosti užití Úmluvy o ochraně dětí a spolupráci při mezinárodním osvojení pro případy náhradního mateřství a potřeby mezinárodního průzkumu v této oblasti⁶⁵. Od té doby probíhají intenzivní průzkumy v oblasti náhradního mateřství se zaměřením na právní rodičovství a status dítěte, a to zejména v souvislosti s uznáváním soudních rozhodnutí vydaných cizími státy. Z poslední vydané zprávy o činnosti expertní skupiny zabývající se náhradním mateřstvím vyplývá, že četnost různých přístupů v jednotlivých státech je problematická a je potřeba dalších diskuzí, to vše s cílem uzavření mezinárodní úmluvy, která by sjednotila alespoň uznávání soudních rozhodnutí o rodičovství⁶⁶. Mezinárodní úprava

⁶⁴ PACE rejects draft recommendation on ‘Children’s rights related to surrogacy. In: *Parliamentary Assembly*’ [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-en.asp?newsid=6355&lang=2>

⁶⁵ Special Commission on the practical operation of the Hague Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption (17-25 June 2010). In: *HCCH* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://assets.hcch.net/docs/2ed33240-387f-4270-a418-d7de4ca0e464.pdf>. Council on General Affairs and Policy of the Conference (7-9 April 2010). In: *HCCH* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://assets.hcch.net/docs/910669ed-7210-4873-948c-2b414ce7c07a.pdf>.

⁶⁶ Report of the experts’ group on the parentage / surrogacy project (meeting of 31 January – 3 February). In: *HCCH* [online]. [cit. 24. 9. 2017]. Dostupné na: <https://assets.hcch.net/docs/ed997a8d-bdcb-48eb-9672-6d0535249d0e.pdf>

náhradního mateřství tak prozatím chybí, ale dochází k intenzivním snahám situaci, která začíná být neúnosná, vyřešit.

5 Zahraníční úprava náhradního mateřství a její srovnání

Jak již bylo řečeno, existuje několik základních modelů regulace náhradního mateřství. V této kapitole bude vysvětleno fungování jednotlivých modelů prostřednictvím právních úprav konkrétních států, přičemž tyto budou porovnávány s úpravou České republiky.

5.1 Spojené království Velké Británie a Severního Irska

Spojené království Velké Británie a Severního Irska (Spojené království) figuruje v příkladném výčtu států, které regulují náhradní mateřství, a to legalizací jeho altruistické formy. Jak uvádí Mgr. Kateřina Smolíková ve svém článku Institut matky hostitelky, úprava Spojeného království *“...je jakýmsi kompromisem mezi striktním zákazem nebo dokonce kriminalizací na jedné straně a absolutní volností na straně druhé.”*⁶⁷ Spojené království tak pro regulaci náhradního mateřství zvolila střední cestu, když jej legalizovala a zároveň označila smlouvu o náhradním mateřství za neplatnou a nevymahatelnou a zakázala jej propagovat nebo vyhledávat náhradní matky nebo objednatelské páry prostřednictvím inzerce.

Surogátní mateřství je ve Spojeném království upraveno v několika zákonech, nejvýznamnějšími jsou: the Surrogacy Arrangements Act 1985⁶⁸, the Human Fertilisation and Embryology Act 2003⁶⁹, the Adoption and Children Act 2002⁷⁰, the Human Fertilisation and Embryology Act 2008⁷¹ a řada dalších včetně prováděcí směrnice, tzv. Code of Practice, kterou vydal Úřad pro lidské oplodňování a embryologii⁷².

⁶⁷SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Institut matky hostitelky. *Zdravotnictví a právo*. 2009, 13(11), 6-9. ISSN 1211-6432.

⁶⁸The Surrogacy Arrangements Act 1985. Pro text zákona viz Surrogacy Arrangements Act. 1985. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49>

⁶⁹The Human Fertilisation and Embryology Act 2003. Pro text zákona viz Human Fertilization and Embryology Act 2003. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/24/contents>

⁷⁰The Adoption and Children Act 2002. Pro text zákona viz Adoption and Children Act 2002. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/38/contents>

⁷¹The Human Fertilisation and Embryology Act 2008 novelizoval Human Fertilization and Embryology Act 1990. The Human Fertilization and Embryology Act 2008. Pro text zákona viz Human Fertilization and Embryology Act 2008. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>

⁷²The Code of Practice. Pro text viz The Code of Practice. In: *Human Fertilization & Embryology Authority* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.hfea.gov.uk/code-of-practice/14>

Vznik mateřství je ve Spojeném království upraven stejně jako u nás v České republice. Matkou je žena, která dítě porodila, a to bez ohledu na její genetickou vazbu k dítěti či místu porodu⁷³. V případě, že je surogátní matka vdaná, je za otce dítěte považován její manžel, ledaže se prokáže, že nedal k léčbě neplodnosti souhlas⁷⁴. Z uvedeného vyplývá, že muž z objednatelského páru se v případě vdané náhradní matky automaticky nestává právním otcem dítěte, přestože je jeho biologickým otcem. V případě takové léčby neplodnosti se obdobně jako manžel surogátní matky stává rodičem dítěte i její registrovaný partner. To znamená, že dítě může mít dva rodiče stejného pohlaví. Pokud je surogátní matka svobodná (případně pokud je prokázáno, že její manžel nebo registrovaný partner nedali souhlas k léčbě neplodnosti), má muž z objednatelského páru možnost stát se otcem dítěte, jestliže právě on poskytl genetický materiál pro umělé oplodnění. Této cesty však nemůže využít žena z objednatelského páru, neboť, jak je výše uvedeno, matkou dítěte je žena, která jej porodila, bez ohledu na její genetické vazby k dítěti.

Otázkou je, jak dochází k převodu právního rodičovství ze surogátní matky, případně i jejího manžela či registrovaného partnera, na objednatelský pár. Zákonodárci ve Spojeném království pro tyto situace vytvořili speciální soudní příkaz o převedení rodičovství, tzv. parental order. V případě splnění několika podmínek vydá soud tento příkaz a převede jím rodičovství na objednatelský pár. Aby mohlo být rodičovství převedeno, musí být splněny následující podmínky:

- žádost o vydání příkazu musí být podána oběma osobami z objednatelského páru;
- alespoň jeden z objednatelského páru musí být geneticky spřízněný s dítětem;
- objednatelský pár musí tvořit: manžel a manželka, registrovaní partneři nebo dvě osoby, které žijí jako partneři v trvalém rodinném vztahu a jejichž stupeň příbuzenství není zakázaný;
- žádost o vydání příkazu nesmí být podána dříve než šest týdnů od narození dítěte a později než šest měsíců od narození dítěte;
- v době podání žádosti o vydání příkazu o převedení rodičovství musí žít dítě ve společné domácnosti s objednatelským párem;

⁷³The HFEA, section 33, subsection 1.

⁷⁴The HFEA, section 35.

- v době podání žádosti o vydání příkazu o převedení rodičovství musí žít alespoň jeden z objednatelského páru ve Spojeném království;
- oba dva z objednatelského páru musí být starší 18 let;
- náhradní matka a případně další osoba, která je rodičem dítěte, musí svobodně a s plným srozuměním s převedením rodičovství souhlasit (tento souhlas je možné dát až po šesti týdnech od narození dítěte);
- za náhradní mateřství nesmí být náhradní matce poskytnuty žádné finanční či jiné výhody (přesahující výši přiměřených výdajů)⁷⁵.

V případě, že jsou všechny tyto podmínky splněny, soudu nic nebrání ve vydání příkazu o převedení rodičovství. Dítěti je následně vydán nový rodný list, kde jsou uvedeni jeho „noví“ rodičové.

Z výše uvedeného plyne, že objednatelským párem může být pár stejného pohlaví. Přestože náhradní mateřství je regulováno ve Spojeném království již mnoho let, stejnopohlavním párům bylo umožněno stát se rodiči dítěte až v roce 2010 v souvislosti s přijetím zákona HFEA 2008.

Přestože je náhradní mateřství ve Spojeném království legalizováno, smlouvy o náhradním mateřství nejsou platné a právně vymahatelné. K takové právní úpravě vedlo zákonodárce několik důvodů. Dle jeho přesvědčení nemůže být náhradní matka nucena předat dítě objednatelskému páru na základě smluvního ujednání. Rodičovství nemůže být domluveno smlouvou, nýbrž je vždy stanoveno na základě zákona. Z toho vyplývá, že ani po objednatelském páru nelze vyžadovat, aby náhradní matce nahradil její výdaje, zvláště pak před vydáním příkazu o převedení rodičovství. Z důvodu neplatnosti a nevymahatelnosti smlouvy si náhradní matka může vše rozmyslet a dítě objednatelskému páru nepředat. Stejně tak si náhradní mateřství může rozmyslet objednatelský pár a dítě do své péče převzít⁷⁶.

Jak již bylo řečeno, jednou z podmínek pro vydání soudního příkazu o převedení rodičovství je neúplatnost náhradního mateřství (vyjma zaplacení přiměřených výdajů). Soudy situace, kdy je náhradní matce poskytnuta odměna nad rámec těchto výdajů, řeší prostřednictvím své diskreční pravomoci, díky které mohou určité platby nad rámec

⁷⁵ The HFEA, section 54.

⁷⁶ WELLS-GRECO, Michael. United Kingdom. In TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul (ed). *International surrogacy arrangements: legal regulation at the international level*. Oxford: Hart publishing, 2013, s. 376. ISBN 978-1-84946-280-8.

přiměřených výdajů autorizovat. V mnoha případech se tak i děje, a to zejména s ohledem na blaho dítěte. Pouze v případě, že půjde o zřejmé porušení veřejného pořádku, odmítne soud vydat soudní příkaz o převedení rodičovství⁷⁷. V mnoha případech tak dochází k autorizaci plateb nad rámec přiměřených výdajů náhradním matkám. Takové situace vyvstávají zejména v situacích, ve kterých je zahrnut mezinárodní prvek, neboť v některých státech je komerční náhradní mateřství běžnou praxí.

Vzhledem k tomu, že cílem britské regulace rozhodně nebylo náhradní mateřství podporovat, nýbrž z důvodu ochrany dítěte a dalších subjektů náhradního mateřství jej v nutných mezích upravit, považuje se inzerce ve věci náhradního mateřství za přestupek. Výjimku mají neziskové organizace, které za splnění určitých podmínek inzerovat mohou⁷⁸.

Přesto, že ve Velké Británii je náhradní mateřství povoleno, objednatelské páry často vyhledávají náhradní matky v zahraničí za využití jeho komerční formy, která je rychlejší. Zejména v této souvislosti vznikají problémy s uznáním rodičovství, a to právě pro onu komerční formu.

5.2 Ukrajina

Ukrajina je jedním ze států, kde je náhradní mateřství povoleno, a to i na komerční bázi. Vzhledem k poměrně liberální právní úpravě (na rozdíl od většiny evropských států) se Ukrajina stala vyhledávanou destinací zahraničních objednatelských párů. Působí tam několik desítek poradenských agentur, které poskytují v oblasti náhradního mateřství širokou škálu služeb. Některé agentury jsou při tom přímo orientovány na zahraniční klientelu⁷⁹.

⁷⁷ V rámci Parental Order 2010 Regulations byl zaveden tzv. welfare test, na základě kterého je blaho dítěte tím nejdůležitějším, čím se musí soud při vydávání soudního příkazu o převedení rodičovství zabývat. Více k tématu: WELLS-GRECO, Michael, 2013, op. cit, s. 377.

⁷⁸ The Surrogacy Arrangements Act 1985, section 3.

⁷⁹ Příkladem může být agentura Ukrainian Family Law v Kyjevě, která poskytuje služby ve škále od vyjednání a sepsání smlouvy o náhradním mateřství, přes asistenci v případě registrace dítěte v jiné zemi, až po zastupování dotčených subjektů v případě soudního sporu. Viz Our Services. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=96&lang=en

Výhodou právní úpravy náhradního mateřství v Ukrajině, jejímž východiskem je právo muže i ženy na léčbu neplodnosti⁸⁰, je skutečnost, že po porodu dítěte není za potřeby činit žádné další kroky k tomu, aby se objednatelský pár stal právními rodiči dítěte. Rodiči dítěte jsou dle čl. 123 odst. 2 ukrajinského rodinného zákoníku oba dva z objednatelského páru⁸¹. Tento článek totiž stanoví: „*Je-li vajíčko, které pojal manželé, implantováno jiné ženě, jsou manželé rodiči dítěte.*“⁸² Po porodu tak není potřeba vyvolat proces osvojení, jak je tomu v České republice a v Belgii (viz následující kapitola), či podat návrh na vydání příkazu o převedení rodičovství jako v případě náhradního mateřství realizovaného ve Spojeném království. Celý proces náhradního mateřství se tímto velmi zjednodušuje a pro objednatelské páry i náhradní matky se stává atraktivním. Subjekty náhradního mateřství mají už od začátku jeho realizace jistotu, kdo je rodičem dítěte, a ani jeden z nich nemá prostor pro změnu svého rozhodnutí. Vzhledem k jednoduchosti a právní jistotě náhradní matky i objednatelského páru nejsou v Ukrajině spory o rodičovství dítěte obvyklé, resp. neexistují⁸³. To je bezesporu způsobeno i tím, že ukrajinský rodinný zákoník neumožňuje jiné ženě napadnout mateřství matky zapsané v rodném listu dítěte v případě, že bylo mateřství určeno právě na základě ustanovení 123 odst. 2 ukrajinského rodinného zákoníku, který je pro náhradní mateřství zásadním⁸⁴.

Přestože komerční náhradní mateřství není v ukrajinském právním řádu výslovně zakotveno, jeho legalita se dovozuje z ustanovení ukrajinského občanského zákoníku o smluvní svobodě⁸⁵. Ukrajinský občanský zákoník tak poskytuje prostor pro komerční náhradní mateřství a činí ho legálním⁸⁶. Zajímavostí je, že Ukrajina podepsala v roce

⁸⁰ Civil Code of Ukraine ze dne 16. ledna 2003, art. 281 sec. 7. Pro text zákona viz Civil Code of Ukraine. In: *Teply dim* [online]. [cit. 10.11.2017]. Dostupné na: http://teplydim.com.ua/static/storage/filesfiles/Civil%20Code_Eng.pdf

⁸¹ Family Code of Ukraine ze dne 10. ledna 2002, art. 123 sec. 2. Pro text zákona viz Family Code of Ukraine. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 11.10.2017]. Dostupné na: www.familylaw.com.ua/docs/FAMILY_CODE_OF_UKRAINE.doc

⁸² Volný překlad autorky.

⁸³ Ukrainian Surrogacy Laws. In: *Urainian family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 11.10.2017]. Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=97&lang=en

⁸⁴ Family Code of Ukraine ze dne 10. ledna 2002, art. 139 sec. 2. Pro text zákona viz Family Code of Ukraine. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 11.10.2017]. Dostupné na: www.familylaw.com.ua/docs/FAMILY_CODE_OF_UKRAINE.doc

⁸⁵ Civil Code of Ukraine ze dne 16. ledna 2003, art. 627 sec. 1 a art. 6 sec. 1. Pro text zákona viz Civil Code of Ukraine. In: *Teply dim* [online]. [cit. 11.10.2017]. Dostupné na: http://teplydim.com.ua/static/storage/filesfiles/Civil%20Code_Eng.pdf

⁸⁶ DRUZENKO, Gennadiy. Ukraine. In: TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul (ed). *International surrogacy arrangements: legal regulation at the international level*. Oxford: Hart publishing, 2013, s. 358. ISBN 978-1-84946-280-8.

2002 Úmluvu Rady Evropy o lidských právech a biomedicině⁸⁷ bez jakýchkoliv rezervací, která ve svém čl. 21 stanovuje, že „*Lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu.*“ Úmluva o lidských právech a biomedicině nebyla do dnešního dne ukrajinským parlamentem ratifikována. Pokud k její ratifikaci skutečně dojde, Úmluva o lidských právech a biomedicině bude pro Ukrajinu účinná a Ukrajina bude muset zvážit, zda náhradní mateřství v jeho komerční formě není v rozporu s tímto ustanovením. Pokud by bylo, nezbývalo by Ukrajině než se uchýlit k altruistické formě náhradního mateřství, neboť komerční forma by se stala nezákonnou.

Je nutné uvést, že náhradní mateřství je na Ukrajině umožněno pouze heterosexuálním manželským párům. Vyplývá to z již citovaného ustanovení 123 odst. 2 ukrajinského rodinného zákoníku, ve kterém je použito slovo manželé. Vzhledem k tomu, že na Ukrajině není homosexuálním párům manželství umožněno⁸⁸, nemohou tuto formu léčby neplodnosti využít. Stejně tak slovní dikce uvedeného ustanovení vylučuje, aby tento institut využili svobodní muži či svobodné ženy.

Kromě ukrajinského rodinného zákoníku regulují náhradní mateřství tzv. nařízení Ministerstva Zdravotnictví v Ukrajině, která upravují podmínky pro možnost využití této léčby neplodnosti a její postup. Jednou ze základních podmínek je zdravotní indikace ženy z objednatelského páru spočívající v nemožnosti dítě počít nebo jej zdravé donosit⁸⁹.

Pouze forma úplného náhradního mateřství je na Ukrajině povolena. To znamená, že náhradní matka nemůže být současně dárkyní vajíčka. Pokud žena z objednatelského páru nemůže sama poskytnout své zárodečné buňky, vstupuje do procesu náhradního mateřství další žena, kterou je anonymní dárkyně vajíčka⁹⁰.

⁸⁷ Informace o ratifikaci Úmluvy o lidských právech a biomedicině viz Chart of signatures and ratifications of Treaty 164. In: *Council of Europe Portal* [online]. [cit.02. 11.2017]. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164/signatures?p_auth=OKZYjgVd

⁸⁸ Family Code of Ukraine ze dne 10. ledna 2002, art. 21 sec. 1. Pro text zákona viz Family Code of Ukraine. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 11.10.2017]. Dostupné na: www.familylaw.com.ua/docs/FAMILY_CODE_OF_UKRAINE.doc

⁸⁹ IVF Legislation in Ukraine. In: *newlife ukraine* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://www.newlifeukraine.com/ivf-legislation/>

⁹⁰ Surrogacy in Ukraine. Laws. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=73

Celý proces probíhá na základě smlouvy o náhradním mateřství, kterou uzavírá objednatelský pár a náhradní matka. Jednou z podmínek pro její platnost je písemný informovaný souhlas všech subjektů. V této smlouvě by mělo být obsaženo alespoň následující:

- a) zdravotní stav náhradní matky a její závazek poskytnout pravdivá data;
- b) zdravotnické zařízení, ve kterém proběhne léčba neplodnosti;
- c) výše odměny, která bude náhradní matce poskytnuta;
- d) dodatečné náklady spojené s otěhotněním, těhotenstvím, porodem a registrací dítěte;
- e) podmínky, které by měla náhradní matka dodržovat v těhotenství;
- f) proces registrace dítěte;
- g) ustanovení o vyšší moci (porod postiženého dítěte, více dětí či mrtvého dítěte, komplikovaný porod s důsledkem neplodnosti náhradní matky); a
- h) závazek mlčenlivosti.

Objednatelský pár uzavírá smlouvu i se zdravotnickým zařízením, ve kterém léčba neplodnosti proběhne. Tato smlouva by měla obsahovat minimálně následující:

- a) ustanovení o odpovědnosti zdravotnického zařízení pro výběr náhradní matky a jejího vyšetření;
- b) odpovědnosti zdravotnického zařízení o provedení léčby neplodnosti v souladu s metodami schválenými Ministerstvem Zdravotnictví a Ukrajině;
- c) podmínky dohledu nad náhradní matkou v době těhotenství; a
- d) závazek mlčenlivosti⁹¹.

Náhradní matkou je žena, které je nejméně 20 let a nejvíce 40 let. Logickou podmínkou je její zdravotní způsobilost pro umělé oplodnění a donošení zdravého dítěte. Další podmínkou je, aby již měla alespoň jedno své vlastní dítě⁹².

⁹¹ Surrogacy in Ukraine. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=73

⁹² Surrogacy in Ukraine. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <http://en.surrogacy-ukraine.com/>

Odměna poskytovaná náhradní matce se pohybuje v rozmezí mezi 26.000 – 60.000 EUR. Cenové rozlišení reflektuje např. počet pokusů umělého oplodnění⁹³.

Ukrajinská právní úprava je benevolentní, jasná a bezproblémová, a proto i velmi sympatická pro páry, které ze zdravotních důvodů nemohou mít vlastní dítě. Ačkoliv, jak již bylo zmíněno v úvodu této části, nedochází v Ukrajině ke sporům v oblasti náhradního mateřství, problémy mohou nastat v případě přeshraničního využití tohoto institutu v zemích, kde je náhradní mateřství regulováno odlišně. Jedná se např. o případ X a Y. V tomto případě pocházel objednatelský pár ze Spojeného království. Jelikož v této zemi je matkou žena, která dítě porodila (viz předchozí kapitola), byla z pohledu anglické legislativy matkou ukrajinská náhradní matka, ačkoliv nebyla zapsána v rodném listu. Děti (jednalo se o dvojčata) se najednou ocitly bez státního občanství. Jen díky tomu, že britské soudy vzaly v potaz zájem dítěte, byla péče o dítě svěřena objednatelskému páru, který se tak stal i rodiči dítěte dle anglického práva.

5.3 Francie

Francouzská právní úprava je naprostým opakem ukrajinského přístupu. Francie je příkladem země, jejíž legislativa náhradní mateřství přímo zakazuje.

V oblasti občanského práva je zákaz náhradního mateřství vyjádřen ve francouzském občanském zákoníku. Nejen, že tělo nemůže být předmětem obchodu⁹⁴, ale i veškeré smlouvy, které se týkají náhradního mateřství, jsou automaticky neplatné⁹⁵.

Přestože ve francouzském trestním zákoníku není ustanovení, které by přímo penalizovalo náhradní mateřství jako takové, lze jej trestat na základě jiných ustanovení⁹⁶. Potrestat lze dle ust. 227-13 francouzského trestního zákoníku osobu, která fingovala nebo zatajila porod či uvedla nebo utajila údaje týkající se právního statusu dítěte, až třemi roky odnětí svobody nebo pokutou do výše 45.000 EUR. Trestné je dle ust. 227-12 francouzského trestního zákoníku také zprostředkování náhradního

⁹³ GPA en Ukraine: Loi, filiation, role des agences tet prix. In: *Babygest* [online]. [cit. 08. 10. 2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/gestation-pour-autrui-en-ukraine/>

⁹⁴ Civil code ze dne 21. března 1804, Art. 16-1. Pro text zákona viz Civil code. In: *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/.../Code_22.pdf

⁹⁵ Civil code ze dne 21. března 1804, Art. 16-7. Pro text zákona viz Civil code. In: *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/.../Code_22.pdf

⁹⁶ Code Pénal ze dne 22. července 1992. Pro text zákona viz Code Pénal. In: *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>

mateřství (pro zjištění účely). Takové osobě hrozí trest odnětí svobody až do výše jednoho roku nebo pokuta do výše 15.000 EUR. Dalším trestným činem, který přichází v úvahu, je provádění asistované reprodukce způsoby, které jsou ve Francii zakázané (ust. 511-24 francouzského trestního zákoníku). Takovým osobám hrozí trest až do pěti let odnětí svobody nebo pokuta do výše 75.000 EUR.

Striktní postoj k náhradnímu mateřství vychází z francouzského zaměření se spíše na základní principy bioetiky než na regulaci léčby neplodnosti. Směr právní úpravy vychází též ze soudního rozhodnutí Cour de cassation z roku 199, ve které bylo judikováno, že náhradní mateřství je proti principům veřejného pořádku, když ani lidské tělo ani právní status člověka nemohou být předmětem obchodu⁹⁷.

Přísný zákaz náhradního mateřství ve Francii však nedosahuje požadovaného výsledku. Logickým důsledkem jeho kriminalizace je totiž surogační turistika. Francouzští občané často vyhledávají náhradní matky v zemích, kde je tato praxe legální, jako například ve zmíněné Ukrajině. Tuto metodu léčby neplodnosti vyhledá v zahraničí až 200 francouzských párů ročně⁹⁸. To ale může přinést obtíže v jejich domovském státě. Objednatelské páry, které využily možnost uzavření smlouvy o náhradním mateřství a jeho následné realizace v zahraničí, mohou narazit na problémy se schválením rodného listu dítěte francouzskými úřady. V několika případech odmítly úřady ve Francii uznat rodný list dítěte, ve kterém byl objednatelský pár zapsán jako rodiče dítěte, čímž byl objednatelský pár a především dítě postaven do velmi obtížné situace.

Francie se kvůli neochotě přidělit děti do náhradní rodičovské péče dostala do sporu s objednatelskými páry, které podaly stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva. Evropský soud pro lidská práva rozhodoval o situaci dvou manželských párů, které využily institutu náhradního mateřství v zahraničí, přičemž francouzské úřady s následným posvěcením soudu odmítly zapsat děti do registru občanů⁹⁹. ESLP rozlišil mezi právy rodičů a dětí. Zatímco práva rodičů na soukromý život a osobní rozhodnutí porušena nebyla, neboť právo na dítě není právem absolutním, současný přístup Francie k tomuto institutu je negativní a zároveň bylo objednatelským párům povoleno se i s dítětem ve Francii usadit, došlo k porušení práv dětí. Odmítnutí jejich registrace je

⁹⁷ PERREAU-SAUSSINE Louis, SAUVAGE, Nicolas, 2013, op. cit.

⁹⁸ GPA en France: législation, jurisprudence, sanctions et débat. In: *Babygest* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/belgique/>

⁹⁹ Menesson proti Francii, řízení č. 65192/11 (Evropský soud pro lidská práva), a Labassee proti Francii, řízení č. 65941/11 (Evropský soud pro lidská práva).

postavilo do právní nejistoty, ohrozilo jejich civilní status a právní ochranu v jejich nové vlasti. Zároveň bylo Francii vytčeno, že soudy nezohlednily biologické rodičovství muže z objednatelského páru. Vzhledem k dopadům, které to na děti mohlo mít, rozhodl Evropský soud pro lidská práva o tom, že se francouzské úřady odmítnutím jejich registrace dopustily neoprávněného zásahu do jejich soukromého a rodinného života. Podobné případy byly znovu přes Evropským soudem pro lidská práva řešeny v roce 2016¹⁰⁰. V návaznosti na rozhodnutí Evropského soudu pro lidská práva francouzský Cour de cassation jako poslední soudní instance uvedl své rozhodování do souladu s judikaturou Evropského soudu pro lidská práva a uznal, že děti, které se narodily náhradním matkám mimo území Francie, mohou být registrovány u francouzských úřadů, získat francouzský rodný list i francouzský pas¹⁰¹.

Francie je tak jednou ze zemí, ve které je náhradní mateřství nepřípustné pod hrozbou trestní sankce. I ona ale musela reagovat na rozvoj této formy léčby neplodnosti a v zájmu dětí narozených z náhradního mateřství uskutečněnému v zahraničí svůj postoj k tomuto institutu přizpůsobit aktuální praxi.

5.4 Belgie

V Belgii můžeme nalézt obdobou právní úpravu náhradního mateřství jako v České republice, tedy žádnou. V roce 2007 byl v Belgii přijat zákon upravující asistovanou reprodukci¹⁰². Tento zákon však náhradní mateřství nijak neupravuje, neboť zákonodárce v době jeho přijetí předpokládal, že bude regulováno samostatným právním aktem¹⁰³. Belgickému zákonodárci se však do dnešního dne nepodařilo přijmout potřebné zákony, které by předmětný institut upravily, a to přes jeho četné snahy, které vyvrcholily v roce 2012. Jednotlivé návrhy zákonů se pohybovaly v rozmezí od kriminalizace komerčního náhradního mateřství, až po jeho plnou právní

¹⁰⁰ Fouloun proti Francii, řízení č. 9063/14 (Evropský soud pro lidská práva) a Bouvet proti Francii, řízení č. 10410/14 (Evropský soud pro lidská práva).

¹⁰¹ PAL. Francie legalizovala děti narozené v zahraničí náhradním matkám. In: *zpravy.tiscali.cz* [online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné na: <https://zpravy.tiscali.cz/francie-legalizovala-deti-narozene-v-zahranici-nahradnim-matkam-253223>

¹⁰² Loi relative à la procréation médicalement assistée et à la destination des embryons surnuméraires et des gamètes. (M.B. 17/07/2007). Pro text zákona viz 6 JUILLET 2007. - Loi relative à la procréation médicalement assistée et à la destination des embryons surnuméraires et des gamètes. (M.B. 17/07/2007) In: *Institut Européen de Bioéthique* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.ieb-eib.org/nl/pdf/1-20070706-pma.pdf>

¹⁰³ VERSCHELDEN, Gerd, VERHELLEN, Jinske. Belgium. In: TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul (ed). *International surrogacy arrangements: legal regulation at the international level*. Oxford: Hart publishing, 2013, s. 53. ISBN 978-1-84946-280-8.

regulaci¹⁰⁴. V letech 2015 a 2016 byla belgickým senátem sepsána zpráva zabývající se otázkou, zda má náhradní mateřství být regulováno či nikoliv. Jeho závěr byl jednoznačný, a to potřeba stanovení právního rámce tohoto institutu. Žádná právní úprava však nakonec přijata nebyla a Belgie tak zůstala ve skupině států bez právní regulace náhradního mateřství¹⁰⁵.

To znamená, že surogátní mateřství není výslovně povoleno, ale ani zakázáno či kriminalizováno. Obdobně jako v České republice využívají subjekty náhradního mateřství tohoto legislativního vakua a od konce 20. století se v Belgii běžně využívá náhradní mateřství jako jedna z forem léčby neplodnosti¹⁰⁶. Dalším společným znakem je, že se toleruje pouze altruistická forma náhradního mateřství, neboť jeho komerční forma je považována za neakceptovatelnou z důvodu rozporu s veřejným pořádkem a dobrými mravy. Na rozdíl od České republiky je zde poměrně bohatá judikatura řešící právě tento institut, a to zejména v případě přeshraničního náhradního mateřství¹⁰⁷. O poměrně častém využití náhradního mateřství svědčí i existence agentury, která poskytuje služby právě v této oblasti¹⁰⁸. Dalším významným odlišujícím znakem belgické právní úpravy a té české je možnost využití náhradního mateřství stejnopohlavními páry, kdy se oba dva z páru mohou stát právními rodiči dítěte (na základě osvojovacího procesu).

V Belgii, stejně jako v České republice či Anglii, platí zásada *mater semper certa est*. Matka dítěte je tedy jistá a je tožena, která jej porodila, přičemž od tohoto principu se nelze nijak odchýlit. A to ani v případě, že žena, která dítě porodila, s ním není geneticky spřízněná¹⁰⁹. Otcem dítěte je manžel matky a v případě, že matka není vdaná, muž, který prohlásí, že je dítě jeho¹¹⁰. Z uvedeného vyplývá, že objednatelskému páru nezbyvá, než projít procesem osvojení. V případě svobodné náhradní matky je proces

¹⁰⁴ VERSCHELDEN, Gerd, VERHELLEN, Jinske, 2013, op. cit, s. 50.

¹⁰⁵ Recourir à une mère porteuse en Belgique: loi et procédure de GPA. In: *Babygest* [online]. [cit. 06. 10. 2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/belgique/>

¹⁰⁶ Recourir à une mère porteuse en Belgique: loi et procédure de GPA. In: *Babygest* [online]. [cit. 08. 10. 2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/belgique/>

¹⁰⁷ Např. případ M&M dvojčat, případ H&E, případ Baby D a případ Baby J.

¹⁰⁸ Viz Surrogacy Agency, Antwerp, Belgium. In: *Find Surrogate Mother* [online]. [cit. 03.11.2017]. Dostupné na: https://www.findsurrogatemother.com/surrogacy-agencies/antwerp-belgium_1697

¹⁰⁹ Code Civil ze dne 21. 3. 1804, Art. 1128. Pro text zákona viz Legislation. In: *DroitBelge.Net* [online]. [cit. 08.10.2017]. Dostupné na: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

¹¹⁰ V případě, že se dítě narodí do 300 dnů od rozvodu manželství nebo od jeho nulifikace, je za otce ze zákona považován muž, který byl účasten tohoto ukončeného manželství (Code Civil ze dne 21. 3. 1804, Art. 315. Pro text zákona viz Legislation. In: *DroitBelge.Net* [online]. [cit. 08. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>)

o něco jednodušší, neboť muž z objednatelského páru má možnost stát se právním otcem dítěte souhlasným prohlášením bez nutnosti osvojení. V případě, že se tak nestane, nebo v případě, že náhradní matka není svobodná, musí si dítě osvojit oba dva z objednatelského páru.

V případě, že žena, která dítě porodila, není v rodném listu dítěte uvedena, nebo pokud rodný list chybí, může jakákoliv žena prohlásit, že je matkou dítěte¹¹¹. To znamená, že i žena z objednatelského páru se může stát (se souhlasem rodiče, který je v rodném listu dítěte už zapsán) právní matkou dítěte bez nutnosti osvojení. Zajímavostí je, že v případě určování mateřství soudem je významným hlediskem pro rozhodnutí soudu tzv. *possession d'état* vztah¹¹², tedy určitá sociální realita a sociální vazby dítěte k objednatelskému páru nebo jiným osobám. Pro ženu z objednatelského páru to znamená, že v případě anonymního porodu v zahraničí může být právě ona určena jako právní matka dítěte na základě rozhodnutí soudu, neboť mezi ní a dítětem jsou již určité sociální vazby.

Další možností, která se však nachází za hranicí legality, je porod pod cizí identitou. Jedná se o případ, kdy náhradní matka porodí pod identitou ženy z objednatelského páru. Takové jednání je v Belgii trestné a obě zainteresované ženy by mohly čelit trestnímu stíhání¹¹³.

V úvodu této části je řečeno, že obě osoby ze stejnopohlavního páru se mohou stát právními rodiči prostřednictvím náhradního mateřství, resp. osvojení. K takové právní úpravě dospěla Belgie v roce 2006 těsnou většinou (34 senátorů pro, 33 senátorů proti, 2 senátoři se zdrželi hlasování)¹¹⁴. Homosexuální páry se nemohou stát právními rodiči dítěte na základě skutečnosti porodu, nýbrž musí projít celý proces osvojení (resp. právním rodičem se může jedna osoba z homosexuálního páru stát automaticky, a to v případě ženy porodem dítěte, anebo v případě muže prohlášením).

Stejně jako v České republice pouze některá belgická zařízení umožňují léčbu neplodnosti pomocí náhradního mateřství. Jedná se např. o Regionální nemocniční

¹¹¹ Code Civil ze 21. 3. 1804, Art. 313 Sec. 1. Pro text zákona viz Legislation. In: *DroitBelge.Net* [online]. [cit. 08. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

¹¹² Code civil ze dne 21. března 1804, art. 314, art. 4. Pro text zákona viz Legislation. In: *DroitBelge.Net* [online]. [cit. 8. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

¹¹³ Code Pénal ze dne 8. června. 1867, art. 363 a art. 231. Pro text zákona viz Legislation. In: *DroitBelge.Net* [online]. [cit. 8. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

¹¹⁴ Belgium passes gay adoption law. In: *BBC News*. [online]. [cit. 8.10.2017]. Dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4929604.stm>

centrum Citadela v Liege, Univerzitní nemocnici v Gentu a v Antverpách nebo o Nemocnici Saint-Pierre v Bruselu. Každé z těchto zařízení stanovuje podmínky pro náhradní mateřství samo na základě svého uvážení. Mezi společné podmínky obdobně jako v České republice patří zdravotní indikace ženy z objednatelského páru, zákaz použití genetického materiálu náhradní matky nebo nutnost právní konzultace¹¹⁵.

Zbývá doplnit, že stejně jako v České republice je smluvní ustanovení, které převádí rodičovství na objednatelský pár, neplatné. Jak již bylo řečeno, v belgickém občanském zákoníku je stanoveno, že matkou dítěte je vždy žena, která jej porodila. Od této právní normy se nelze nikterak odchýlit, proto smluvní ustanovení modifikující toto pravidlo nemají žádnou právní hodnotu.

Belgická úprava, přesněji řečeno absence úpravy, se od té české příliš neliší. Zásadní rozdíl lze nalézt v liberálnějším přístupu k homosexuálním párům, které spolu mohou uzavřít sňatek, a už deset let si mohou společně osvojit dítě, přičemž právními rodiči se v takovém případě stanou oba dva z páru. Vzhledem k tomu, že osvojení je v Belgii v podstatě nutným stádiem náhradního mateřství, mohou zejména homosexuální mužské páry společně projít procesem náhradního mateřství a stát se právními rodiči dítěte.

5.5 Zhodnocení zahraniční úpravy náhradního mateřství

Každý stát má úpravu náhradního mateřství přizpůsobenou jeho vlastním tradicím, zvykům i hodnotám. Proto nelze jednoznačně určit, která z těchto právních úprav je nejlepší a nejvhodnější. I z toho důvodu nelze plně převzít platnou právní úpravu jednoho státu a aplikovat jí ve státě jiném. Důležité však je, že si dnes již mnoho států uvědomuje potřebu regulace tohoto institutu a snaží se jej právně upravit.

Anglická právní úprava je kompromisem mezi komercializací náhradního mateřství a jeho kriminalizací. Subjektům náhradního mateřství jsou zákonem stanoveny meze, ve kterých se mohou pohybovat poměrně volně a přizpůsobit si podmínky dle svého uvážení ve smlouvě o náhradním mateřství. Problémem, který je v anglické právní úpravě spatřován, je neplatnost a nevynutitelnost smlouvy o náhradním mateřství. Objednatelský pár a náhradní matka sice mohou uzavřít takovou smlouvu a podmínky náhradního mateřství v ní upravit na základě vlastních potřeb a zájmů, avšak v případě

¹¹⁵ Recourir à une mère porteuse en Belgique: loi et procédure de GPA. In: *Babygest* [online]. [cit. 8.10.2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/belgique/>

neochoty jedné ze stran smlouvu dodržet, nemá druhá strana žádný právní prostředek k jejímu vynucení. Otázkou tak zůstává její účel. Ten nepochybně bude ve vyjádření úmyslu stran a upravení podmínek a procesu náhradního mateřství. V případě, že nedojde ke sporu mezi jejími stranami, bude jistě fungovat jako cenný instrument. Nevýhodou však stále zůstává, že jako taková je smlouva právně neplatná a v případě sporu mezi stranami je víceméně bezcenná.

Ukrajinská právní úprava je jednou z nejliberálnějších v Evropě a dalo by se říci i na celém světě. Povolená komercializace náhradního mateřství činí z Ukrajiny častý cíl surogátní turistiky, což s sebou přináší mnohé problémy. Pro mnohé jiné státy je ukrajinské řešení této otázky nepřijatelné právě pro legalizaci komercializace tohoto institutu. To platí i pro Českou republiku, pro kterou by taková právní úprava byla velmi kontroverzní a nevhodná. Pozitivem ukrajinské právní úpravy je bezesporu platnost a vymahatelnost smlouvy o náhradním mateřství a z toho plynoucí jistota jeho subjektů již od počátku celého procesu. Dle zákonné úpravy jsou v případě poskytnutí genetického materiálu objednatelským párem rodiče ti, kteří tento genetický materiál poskytnou. O vhodnosti takového ustanovení a platnosti smlouvy svědčí i fakt, že ukrajinské soudy neřeší žaloby o určení rodičovství, neboť je to jasně a srozumitelně dáno zákonem a smlouvou o náhradním mateřství.

Francie si vybrala cestu úplného zákazu jakékoliv formy náhradního mateřství. Vhodnost této právní úpravy je otázkou, když i přes takový striktní přístup jsou francouzské úřady v zájmu dítěte povinny uznávat a respektovat rodné listy dětí narozených z náhradního mateřství v zahraničí a na základě těchto rodných listů je registrovat. Ačkoliv některé neplodné páry tato legislativa odradí, je zřejmé, že mnohé francouzské páry náhradní mateřství i přes jeho kriminalizaci podstupují. Jako správná se pak jeví otázka, zda není lepší náhradní mateřství regulovat. Fatkem však zůstává, že i při jeho regulaci nebudou všichni dodržovat zákonná pravidla pro něj stanovená a budou zákon obcházet či porušovat.

Belgie funguje podobně jako Česká republika, tedy bez právní úpravy náhradního mateřství. Přes snahy právně upravit tento institut se tak do dnešního dne nestalo a belgické náhradní mateřství zůstává v šedé zóně. Tato forma úpravy, resp. její absence, zcela jistě není vhodná a staví subjekty náhradního mateřství do právní nejistoty.

Pro Českou republiku by bezesporu mohla být dobrou inspirací úprava anglická co se týká podmínek realizace náhradního mateřství. Ve věci platnosti smlouvy a rodičovství by mohla sloužit jako inspirace úprava ukrajinská. Úvaha nad právní úpravou de lege ferenda pro Českou republiku v kapitole sedmé tak bude přednostně z té anglické a ukrajinské vycházet.

6 Smlouva o náhradním mateřství

Smlouva o náhradním mateřství je základním těžištěm jeho realizace. Subjekty náhradního mateřství v ní vyjadřují své úmysly a svou vůli, zavazují se k určitému právnímu jednání a upravují své vzájemné vztahy do budoucna. Přestože je náhradní mateřství institutem, který vyvolává mnoho citlivých otázek, protože by vztahy mezi jeho subjekty měly být jasně vytyčené, není tento typ smlouvy v mnoha státech vůbec platným a právně vymahatelným.

6.1 (Ne)platnost smlouvy o náhradním mateřství a s tím související problémy

Z logiky věci mohou nastat tyto situace: smlouva je platná a smlouva není platná. V rámci neplatnosti smlouvy je zapotřebí rozlišit neplatnost relativní a neplatnost absolutní. Zatímco neplatnosti relativní se musí dovolat osoba, na jejíž ochranu je neplatnost právního jednání stanovena¹¹⁶, k absolutní neplatnosti není takového návrhu třeba a soud má povinnost k ní přihlídnout i bez návrhu¹¹⁷. Absolutní neplatnost právního jednání chrání zpravidla zájmy celé společnosti, a proto je sankce jeho neplatnosti „přísnější“. Vzhledem ke kulturním odlišnostem jednotlivých zemí může být smlouva o náhradním mateřství v jedné z nich platná a v druhé může být naopak absolutně neplatná.

Ve státech, jako je Ukrajina, kde je náhradní mateřství plně legalizováno i v jeho komerční formě, není pochyb o platnosti takové smlouvy. Tak je tomu i ve státech, které náhradní mateřství ve všech jeho formách kriminalizují. Zde smlouvy o náhradním mateřství zcela zjevně platné nebudou, a to absolutně (viz např. Francie), přičemž osobám, které náhradní mateřství podstoupí, hrozí trestní stíhání. Přes právní jistotu ohledně neplatnosti smlouvy však mohou nastat problémy v případě přeshraniční surrogátní turistiky, kdy domácí úřady nechtějí registrovat děti narozené v důsledku takových smluv pro rozpor s veřejným pořádkem. Problematickými jsou státy, které tento institut upravují, avšak smlouvy jako takové v nich platné a vymahatelné nejsou (příkladem je Spojené království). Nejproblematictějšími jsou shledávány státy jako je Česká republika, tzn. státy, které náhradní mateřství neregulují a otázka platnosti smlouvy o náhradním mateřství v nich není vyřešena.

¹¹⁶ V České republice upraveno v ust. § 586 občanského zákoníku.

¹¹⁷ V České republice upraveno v ust. § 588 občanského zákoníku.

V případě, že náhradní mateřství proběhne bez komplikací, je i neplatná smlouva jistě cenným a důležitým instrumentem pro urychlení a usnadnění celého procesu. V praxi však nejsou výjimkou situace, kdy se z různých důvodů náhradní mateřství zkomplikuje. V těchto situacích by platnost smlouvy obsahující vůli zavázaných subjektů byla na místě.

Tradičně se jedná o situace, kdy náhradní matka odmítne odevzdat dítě objednatelskému páru, ať už z finančních důvodů, kdy např. požaduje více peněz, nebo z důvodu jejího citového přilnutí k dítěti. Kalifornské soudy takový případ řešily ve věci *Johnson v. Calvert* v roce 1993¹¹⁸. Objednatelský pár uzavřel s náhradní matkou smlouvu o náhradním mateřství, ve které se náhradní matka vzdala veškerých rodičovských práv a objednatelský pár se zavázal jí za to zaplatit finanční odměnu. Přes uzavřenou smlouvu odmítla náhradní matka po porodu dítě odevzdat, přestože genetickými rodiči byli oba dva z objednatelského páru. V té době v Kalifornii neexistovala žádná právní úprava ve věci náhradního mateřství. Kalifornské soudy rozhodly ve prospěch objednatelského páru, neboť oba dva z páru byli genetickými rodiči dítěte s tím, že smlouva o náhradním mateřství je legální, platná a vymahatelná. Soudy vzaly v potaz, že smlouva byla uzavřena svobodně, a to ještě před početím dítěte, a že platby poskytnuté náhradní matce byly kompenzací za odnošení dítěte, nikoliv za vzdání se rodičovských práv. Vzhledem ke *common law* systému a k precedenčnímu působení judikatury, které je pro Spojené státy Americké typickým, nastolily kalifornské soudy budoucí vývoj a celkově celý přístup kalifornského práva k tomuto institutu. V případě anglického práva by však bylo rozhodnuto jinak. Jak je v kapitole o Spojeném království popsáno, matkou dítěte je žena, která jej porodila. I přes právní úpravu procesu altruistického náhradního mateřství si však může náhradní matka vše rozmyslet a dítě objednatelskému páru po porodu nepředat. Smlouva o náhradním mateřství totiž není platná a vymahatelná a nikdo po jejích subjektech nemůže vyžadovat, aby jí splnili.

Problémy však nepůsobí vždy náhradní matka. Z minulosti jsou známé případy, kdy objednatelský pár odmítl dítě převzít. Důvody pro to odmítnutí převzetí dítěte mohou být různé. Pár se rozejde, ženě z objednatelského páru se podaří otěhotnět, dítě se narodí postižené, nebo prostě jen změní svůj úmysl a dítě už nechtějí. V případě neplatnosti

¹¹⁸ *Johnson v. Calvert*, S023721 (Supreme Court of New Jersey). Text rozhodnutí viz: *Johnson v. Calvert* (1993). In: *JUSTIA* [online]. [cit. 02.11.2017] Dostupné na: <https://law.justia.com/cases/california/supreme-court/4th/5/84.html>

smlouvy tyto situace staví náhradní matku do obtížné situace. Nejen, že ve většině případů není s dítětem geneticky spřízněná, ale nemusí mít ani dostatečné finanční prostředky pro výchovu dítěte nebo partnera, který by jí s dítětem pomohl a byl tak jeho otcem. V neposlední řadě, taková situace rozhodně není v zájmu dítěte. Příkladem takové situace je dítě narozené z náhradního mateřství v Thajsku, tzv. baby Gammy. Baby Gammy byla holčička, která se narodila s Downovým syndromem. Z tohoto důvodu australský objednatelský pár odmítl holčičku převzít, ačkoliv její dvojče, zdravého chlapce, do své péče převzal¹¹⁹. Tento případ rozvířil zuřivé debaty na téma náhradního mateřství v Thajsku a v jeho důsledky byl dříve velmi benevolentní přístup Thajska velmi omezen¹²⁰.

Nejisté situace však nevznikají pouze v důsledku změny rozmyslu subjektů náhradního mateřství. Týká se to např. situací, kdy jeden anebo oba z objednatelského páru zemřou. Jak se taková situace bude řešit?

6.2 Důvody právní (ne)platnosti smlouvy o náhradním mateřství

Platnost smlouvy je faktorem, který ovlivňuje celou řadu aspektů náhradního mateřství a jeho realizace. Především se od ní odvíjí právní jistota subjektů náhradního mateřství, která je v této oblasti života velmi žádaná. Přesto některé státy, ačkoliv tento institut legislativně upravují, nepovažují takovou smlouvu za platnou a vymahatelnou a uplatnění nároků z této smlouvy by soudům nezbývalo, než zamítnout. Z jakých důvodů k tomu státy přistupují tímto způsobem?

Obecnou podmínkou platnosti právního jednání je jeho soulad s dobrým mravy, se zákonem a s veřejným pořádkem¹²¹. V případě, že je právní jednání v souladu s uvedeným, bude platné a vymahatelné. Pokud by vznikly pochybnosti o planosti právního jednání z důvodu rozporu s některým z uvedených, je nutné určit, v čem je takový rozpor spatřován, a dále je nutné určit jeho intenzitu. Stupeň intenzity rozporu je důležitý pro stanovení, o jakou neplatnost právního jednání se jedná, neboť absolutní

¹¹⁹ Thailand bans surrogate babies from leaving after Baby Gammy controversy. In: *The Telegraph* [online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/thailand/11035743/Thailand-bans-surrogate-babies-from-leaving-after-Baby-Gammy-controversy.html>

¹²⁰ Je nutné poznamenat, že australský objednatelský pár tvrzení náhradní matky následně sporoval, neboť tvrdil, že své dítě neopustil a že to byla naopak náhradní matka, která jej odmítla objednatelskému páru předat. V roce 2016 dokonce australský soud dospěl k závěru, že objednatelský pár dítě neopustil. Více např. Baby Gammy was not abandoned in Thailand, court rules. In: *The Telegraph* [online], [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/14/baby-gammy-was-not-abandoned-in-thailand-court-rules/>

¹²¹ V České republice upraveno v ust. § 1 odst. 2, ust. § 547 a ust. § 580 občanského zákoníku.

neplatnost právního jednání je podmíněna vyšším stupněm intenzity rozporu než v případě relativní neplatnosti. Příkladem může být český občanský zákoník, dle kterého se o absolutní neplatnost právního jednání jedná v případě, že se zjevně přiči dobrým mravům, odporuje zákonu a zjevně narušuje veřejný pořádek a pokud zavazuje k plnění od počátku nemožnému¹²². Proto je důležité se v úvahách o platnosti smlouvy o náhradním mateřství zamyslet nad tím, zda není v rozporu s uvedenými zásadami a případně v jak velkém rozporu s nimi je.

Některé země tak spatřují zásadní problém smlouvy o náhradním mateřství právě v jejím rozporu s veřejným pořádkem, dobrými mravy, ale i s mnohačetnými zákazy obchodování s lidským tělem.

Vůbec prvním případem, kdy se americké soudy potýkaly s platností a vymahatelností smlouvy o náhradním mateřství, je případ Baby M. z roku 1986¹²³. Baby M je dítě, které se narodilo z náhradního mateřství v New Jersey. Manželský pár William a Elizabeth Stern uzavřel s paní Mary Beth Whitehead. V tomto případě se jednalo o tradiční náhradní mateřství, tzn. že náhradní matka, paní Whitehead, byla genetickou matkou dítěte. Po narození dítěte se paní Whitehead rozhodla dítě si nechat, po čemž následovala žaloba manželů Stern na určení právního rodičovství. Soud v New Jersey rozhodl, že matkou dítěte je náhradní matka, neboť smlouva o náhradním mateřství je neplatná pro rozpor s veřejným zájmem. Soud uzavřel, že se biologičtí rodiče nemohou před narozením dítěte zavázat ke vzdání se rodičovských práv, neboť to zcela jistě není v souladu se zájmem dítěte. V závěru o (ne)platnosti soud shrnul následující: *„Smlouva o náhradním mateřství je založena na principech, které jsou přímo v rozporu s objekty chráněnými našim právem. V jejím důsledku dochází k separaci dítěte od jeho matky; nebere ohled na adopci; absolutně ignoruje dítě; odebere dítě od jeho matky bez ohledu na její přání a její způsobilost jako matky; a vše tohle dělá a dosahuje svých cílů prostřednictvím peněz. Kromě toho může tato dohoda potenciálně degradovat některé ženy. Samozřejmě, že v mnoha případech může náhradní mateřství přinést uspokojení, a to jak neplodnému páru, tak samotné náhradní matce. Fakt, že mnoho žen nemusí vnímat náhradní mateřství negativně a naopak jej*

¹²² Ust. § 588 občanského zákoníku.

¹²³ ERDÖSOVÁ, Andrea. Náhradné materstvo; právne a eticky, alebo nakoľko platí: Mater semper certa est, pater incertus. *Justičná revue*, 2014, roč. 66, č. 12, s. 1477.

vidí jako příležitost, nesnižuje potenciál zdevastovat jiné ženy.“¹²⁴ Ačkoliv se případ Baby M týkal tradičního náhradního mateřství, což soud ve svém rozhodnutí řádně zohlednil, stejný přístup zaujal i ve vztahu ke gestačnímu náhradnímu mateřství. V roce 2009 totiž rozhodoval o případu A.G.R. v. D.R.H., kdy mužský homosexuální pár uzavřel smlouvu s náhradní matkou, sestrou jednoho z mužů za použití biologického materiálu druhého z mužů a anonymní dárkyně. Po narození dvojčat náhradní matka tvrdila, že k uzavření smlouvy byla donucena a zároveň že výchova dítěte homosexuálním párem je proti jejímu náboženskému přesvědčení. Soud vyšel z precedentní judikatury vzniklé na základě případu Baby M, použil stejné závěry pro případ gestačního náhradního mateřství a označil smlouvu za neplatnou a v rozporu s veřejným zájmem¹²⁵.

Argumentace soudu v New Jersey, jakožto i dalších soudů, spočívá v přesvědčení, že nelze obchodovat s rodičovskými právy, resp. s dětmi. Děti ani nemohou být předmětem smluvního ujednání, neboť se to z mnoha důvodů přičí dobrým mravům. Zároveň se nelze smluvně zavázat ke vzdání se rodičovských práv, a to především v době, kdy náhradní matka ještě neví, jaké pouto mezi ní a dítětem ve skutečnosti vznikne. Ve většině zemí totiž platí kogentní zásada vzniku mateřství na základě porodu (*viz mater semper certa est*), kterou nelze za žádných okolností smluvně obejít. Zastánci neplatnosti a právní nevymahatelnosti smluv o náhradním mateřství mluví o amorálnosti poskytnutí peněžité odměny za dítě a poukazují na komplikovanost celého tohoto institutu v souvislosti s psychickými či sociálními aspekty.

I přes převažující názor, že jsou takové smlouvy neplatné, často objednatelské páry dosahují zamýšleného výsledku – stávají se právními rodiči dítěte, nebo dítě alespoň dostávají do své péče. Děje se tomu tak i v zemích, ve kterých je náhradní mateřství kriminalizováno, jak je ukázáno na příkladu Francie. Je to zejména v důsledku povinnosti soudů chránit zájmy dítěte. I proto anglické soudy autorizují určité platby nad rámec „nutných výdajů“ náhradním matkám, které jsou jinak v anglickém právu zakázány. I proto jsou do péče manželů v pozici objednatelů svěřovány děti, i když dle právní úpravy by tomu tak nemělo být.

¹²⁴ Volný překlad autorky. Pro text rozhodnutí viz Matter of Baby M. In: *JUSITA* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupný na: <https://law.justia.com/cases/new-jersey/supreme-court/1988/109-n-j-396-1.html>

¹²⁵ Přes právní závěry soudu v New Jersey o neplatnosti smlouvy o náhradním mateřství byly děti v obou případech (Baby M a A.G.R. v D.R.H.) svěřeny do péče objednatelského páru. Soud totiž dovodil, že právě to je v nejlepším zájmu dítěte.

Příkladem může být nedávný italský případ, kdy úřady v Itálii odmítly dítě registrovat a objednatelskému páru jej odebraly. Dle italské právní úpravy je náhradní mateřství kriminalizováno a jeho subjektům hrozí trestní stíhání. Italský pár uzavřel smlouvu s ruskou náhradní matkou, která následně porodila dítě, přičemž jako biologické rodiče označila objednatelský pár, protože rodný list uváděl jako rodiče právě tento italský pár (bez jakékoliv indikace, že by bylo dítě porozeno v rámci náhradního mateřství). Po návratu do Itálie při snaze dítě registrovat manželé zjistili, že italský konzulát v Moskvě informoval italské úřady o nepravdivých údajích uvedených v rodném listě dítěte. Proti manželskému páru bylo zahájeno trestní řízení, přičemž dítě jim bylo odebráno a zařazeno do programu pro adopci. Italské soudy rozhodly, že odmítnutí registrace dítěte bylo správným postupem, když by registrace nebyla v souladu s veřejným zájmem a manželé nebyli s dítětem nijak biologicky spřízněni. V návaznosti na toto rozhodnutí byl dítěti vydán nový rodný list s tím, že jsou jeho rodiče neznámí. Manželé následně podali stížnost k Evropskému soudu pro lidská práva s tvrzením, že bylo zasaženo do jejich práva na soukromý a rodinný život, jakož i do práva na soukromý a rodinný život dítěte. Evropský soud pro lidská práva navázal na své konstantní rozhodování ve věci náhradního mateřství a stejně jako ve Francii rozhodl i zde ve prospěch objednatelského páru, neboť se dobral názoru, že mezi párem a dítětem vznikl jistý rodinný vztah, a proto odebráním dítěte porušily italské úřady jeho právo na soukromý a rodinný život. Italským úřadům (resp. soudům) vytkl, že nesprávně zvážily poměr mezi veřejným zájmem a nejlepším zájmem dítěte. Ačkoliv Evropský soud pro lidská práva rozhodl ve prospěch stěžovatelů, tedy objednatelského páru, a označil počínání italských úřadů za nezákonné, ve svém rozhodnutí zdůraznil, že v nejlepším zájmu dítěte nyní nebude se vrátit do péče objednatelského páru, neboť si již vytvořilo rodinné pouto s jeho novou rodinou, která jej v té době měla v náhradní péči¹²⁶.

Na uvedené judikatuře je jasně vidět, že i přes neochotu mnoha států legalizovat náhradní mateřství a uznat platnost a vymahatelnost smluv o jeho realizaci, je do popředí vždy stavěn zájem dítěte. Právě dítě je v tomto ohledu ten nejslabší článek a právě dítě potřebuje největší ochranu. Jednotlivé státy tak mohou k náhradnímu

¹²⁶ *Paradiso and Campanelli v. Italy*, Application No. 25358/12 (Evropský soud pro lidská práva). Pro text rozhodnutí viz *Case of Paradiso and Campanelli v. Italy*. In: *HUDOC, European Court of Human Rights* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["25358/12"\],"itemid":\["001-170359"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

mateřství přistupovat různě, legalizovat jej, kriminalizovat nebo vůbec neupravovat, avšak v důsledku bude jejich přístup k věci ovlivněn a usměrňován zájmem dítěte, které se z náhradního mateřství narodí.

Je ovšem otázkou, co je v největším zájmu dítěte. Je jisté, že se každý jednotlivý případ musí posuzovat jednotlivě, podle jeho skutkových okolností a specifik. Rozdílné může být rozhodování u náhradního mateřství tradičního a gestačního, ale i u náhradního mateřství gestačního za použití biologického materiálu objednatelského páru anebo za použití biologického materiálu třetích osob. Je v zájmu dítěte, aby bylo se ženou, která jej porodila a která k němu má po porodu nejbližší, neboť jej po devět měsíců nosila ve svém lůně a starala se o něj, nebo jsou to osoby, které jsou s dítěte geneticky spřízněné, anebo to jsou snad osoby, které mu vytvoří skvělé sociální zázemí?

7 Právní úprava náhradního mateřství de lege ferenda

Česká republika náhradní mateřství do dnešního dne nijak neupravila. Za promarněnou příležitost se dá považovat nová kodifikace občanského práva v rámci přijetí nového občanského zákoníku v roce 2012. Přes snahy některých politiků se nepodařilo dosáhnout konsenzu a do právního řádu se dostalo jediné ustanovení o náhradním mateřství, a to ust. § 804 občanského zákoníku o možnosti osvojení v rámci přímého příbuzenského vztahu v případě náhradního mateřství. Ačkoliv lze toto ustanovení považovat za vstřícný krok směrem k náhradnímu mateřství, zákonodárce nevyužil v té době jistě dobré příležitosti tento institut upravit komplexněji a postavit tak jeho subjekty do právní jistoty.

Tato kapitola se proto zaměří na úpravu náhradního mateřství, která by byla vhodná pro Českou republiku, a to způsobem jeho legalizace. Vzhledem k mnoha interdisciplinárním dopadům náhradního mateřství je třeba při úvahách nad jeho právní úpravou vzít v potaz mnoho faktorů. Od určení osob, které náhradního mateřství budou moct využít, až po úvahy nad jejich postavením, právy a povinnostmi. Zcela jistě bude nutné vyřešit otázku smlouvy o náhradním mateřství, jejího předmětu, obsahu, formy a především její platnosti. Opominuto nesmí být ani vyřešení přípustnosti či nepřípustnosti odměny za náhradní mateřství a její výše.

Náhradní mateřství je jednou z forem asistované reprodukce, prostřednictvím které se léčí neplodnost. Z tohoto důvodu je vhodné vyjít z právní úpravy obsažené v zákoně o specifických zdravotních službách, ve kterém je asistovaná reprodukce upravena¹²⁷.

7.1 Forma náhradního mateřství

V dnešní době se gestační forma náhradního mateřství jeví jako vhodnější varianta než jeho tradiční forma. Genetická spřízněnost náhradní matky s dítětem je problematickým faktorem, který je v rámci náhradního mateřství nežádáný a vyvolává jistě oprávněné otázky ohledně mateřství dítěte. Z tohoto důvodu by mělo být náhradní mateřství povoleno pouze v jeho gestační formě. Vhodným řešením by byl požadavek genetické spřízněnosti alespoň jedné osoby z objednatelského páru s dítětem. Logicky by se jednalo o muže, neboť v případě páru tvořeného neplodným mužem a plodnou ženou je lepším a méně komplikovaným řešením umělé oplodnění přímo této ženy za pomoci

¹²⁷ Zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách.

zárodečných buněk anonymního dárce. Pro náhradní mateřství zde není důvod. Neplodné páry vyhledávají tuto formu asistované reprodukce z důvodu genetické spřízněnosti s dítětem, proto by tato léčba neměla být přístupná párům, ve kterých jsou oba neplodní. V tomto případě existují další vhodnější způsoby, prostřednictvím kterých tyto páry mohou naplnit své rodičovské touhy. Nesmíme totiž opomenout institut osvojení dětí, které to potřebují a kterým tímto způsobem může být nabídnuta pomoc a lepší život.

7.2 Subjekty náhradního mateřství

Zákon o specifických zdravotních službách v ust. § 6 odst. 1 podmiňuje využití asistované reprodukce žádostí ženy a muže, kteří tuto zdravotní službu hodlají podstoupit společně. Požadavek, aby se jednalo o pár je zcela jistě oprávněným a i pro náhradní mateřství vhodným. Pro tento institut by se jevilo vhodnější takový požadavek zpřísnit, a to podmínit ho uzavřením manželství mezi mužem a ženou, kteří společně podávají žádost. V předchozích kapitolách je jasně ukázáno, že do popředí veškerého procesu je stavěno blaho dítěte. Ačkoliv se dnešní chápání rodiny postupně mění, rodina je základ státu a stále je chápána jako muž a žena v manželském svazku společně s jejich dětmi. To ostatně vyplývá z občanského zákoníku, který v ust. § 655 stanovuje, že „*Manželství je trvalý svazek muže a ženy vzniklý způsobem, který stanoví tento zákon. Hlavním účelem manželství je založení rodiny, řádná výchova dětí a vzájemná podpora pomoc*“. Jistě je v zájmu dítěte vyrůstat a být vychováváno v úplné rodině sestávající ze dvou rodičů. Otázkou je využití náhradního mateřství homosexuálními páry. Nejen, že takové páry v České republice nemohou společně vstoupit do manželství (ačkoliv mohou vstoupit do registrovaného partnerství)¹²⁸, navíc do dnešního dne nebyla přijata právní úprava, která by takovým párům umožňovala osvojení¹²⁹. Vzhledem k takové právní úpravě by aktuálně bylo umožnění náhradního mateřství homosexuálním párům nevhodné. V případě uzákonění možnosti manželství a osvojení pro homosexuální páry by se tato otázka měla znovu posoudit. V této souvislosti je nutné připomenout nález Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, který umožnil zapsání dvou otců jednoho dítěte

¹²⁸ Dle ust. § 655 občanského zákoníku je manželství je svazkem muže a ženy.

¹²⁹ V roce 2014 byla řešena novela zákona o registrovaném partnerství, č. 115/2006 Sb., která by umožnila homosexuálním párům žijícím v registrovaném partnerství osvojit si dítě druhého z partnerů. Tato novela do dnešního dne nebyla přijata. Více k tématu např. KOPECKÝ, Josef. Pro osvojení dítěte v homosexuálním páru má být nutný souhlas rodičů. In: *iDNES.cz* [online], [cit. 02.11.2017]: http://zpravy.idnes.cz/pro-osvojeni-deti-v-homosexualnim-paru-ma-byt-nutny-souhlas-rodice-1fw-/domaci.aspx?c=A140912_143858_domaci_kop

do české matriky, přičemž takové otcovství vzniklo v zahraničí v rámci náhradního mateřství.

Stejně jako v případě klasického umělého oplodnění, v jehož případě je jednou z podmínek plodný věk ženy (max. 49 let)¹³⁰, by mělo být náhradní mateřství věkově omezeno, a to opět s ohledem na blaho dítěte. Věková hranice u umělého oplodnění se logicky váže na plodný věk ženy, neboť tato žena musí být schopná odnosit zdravé dítě. Protože v tomto případě žena z objednatelského páru nebude dítěti poskytovat svou dělohu pro jeho vývoj, nemusí se podmínka věku přímo vázat na její plodný věk. Avšak v zájmu dítěte je mít rodiče staré tak, aby se o něj byli schopní minimálně do jeho zletilosti starat a zajistit mu dobré prostředí pro jeho vývoj a výchovu. Proto je na místě i náhradní mateřství podmínit věkovou hranicí, která by mohla být stanovena jako maximální věk alespoň jedné osoby z objednatelského páru, a to 49 let.

Náhradní matkou by měla být žena, která je zdravotně i psychicky způsobilá dítě odnosit a předat ho objednatelskému páru. Z tohoto důvodu je u náhradní matky na místě splnění podmínky plodného věku dle zákona o specifických zdravotních službách, tedy maximální věk 49 let. Před podstoupením náhradního mateřství by měl být vyšetřen její fyzický i psychický stav. Protože náhradní matka nosí dítě po devět měsíců ve svém lůně, dá se očekávat, že si s ním vytvoří určitý vztah, což je ostatně i účelem hormonů vyplavovaných v těle matky během těhotenství i při porodu. Jak je výše vysvětleno na případech z praxe, situace, kdy si matka svůj záměr dítě předat rozmyslí, jsou z minulosti známé. Vzhledem k psychické náročnosti, která může předání dítěte provázet, by bylo dobré podmínit možnost stát se náhradní matkou tím, že už alespoň jedno živé dítě má. Tím bude zaručeno, že náhradní matka bude mít představu o tom, co těhotenství a porod obnáší, a to i vzhledem k její vlastní osobnosti, neboť každá žena prožívá těhotenství odlišně. Požadavek, aby dítě náhradní matky bylo živé je zcela jistě oprávněný, neboť v případě úmrtí dítěte náhradní matky v minulosti by pro ni odevzdání dítěte mohlo být o to náročnější.

7.3 Rodičovství

Základní otázkou, která by měla být řešena, jsou rodiče dítěte. Nyní platná a účinná právní úprava za matku dítěte označuje ženu, která dítě porodila, a nikoho jiného.

¹³⁰ „Umělé oplodnění lze provést ženě v jejím plodném věku, pokud její věk nepřekročil 49 let...“ dle ust. § 6 odst. 1 zákona o specifických zdravotních službách.

Otcovství dítěte se určuje dle několika domněnek, jak je popsáno v kapitole 2.2.1. V zájmu právní jistoty subjektů náhradního mateřství a s ohledem na pokrok lékařské vědy v oblasti umělého oplodňování by bylo vhodné do právního řádu České republiky zanést ustanovení inspirované ukrajinskou právní úpravou, které by za rodiče dítěte označovalo manželský pár, který podal společnou žádost o náhradní mateřství.

Taková právní úprava by se však mohla dostat do rozporu s Evropskou úmluvou o právním postavení dětí narozených mimo manželství, která v čl. 2 stanovuje: „*Určení matky dítěte narozeného mimo manželství bude záviset výhradně na skutečnosti porodu.*“¹³¹. Zajímavé je, že ačkoliv je i Ukrajina signatářem této úmluvy, rodičovství objednatelského páru ukrajinský zákon předpokládá. Aby Česká republika dodržela své mezinárodní závazky, bylo by vhodnější přijmout úpravu, dle které by bylo rodičovství objednatelskému páru přiznáno na základě rozhodnutí soudu, které by bylo vydáno neprodleně po porodu dítěte, a to na návrh zdravotnického zařízení, ve kterém by porod proběhl, případně na žádost náhradní matky či objednatelského páru.

7.4 Smlouva o náhradním mateřství a její předmět

Úprava vztahů mezi náhradní matkou a objednatelským párem by zcela jistě měla být upravena smluvně. Předmětem smlouvy by byla povinnost náhradní matky strpět zavedení oplodněného vajíčka do své dělohy, přičemž by se během těhotenství musela zdržet veškerých aktivit, které by mohly ohrozit vývoj plodu.

Před podpisem takové smlouvy by měly být objednatelský pár i náhradní matka povinni vyhledat právní pomoc a zúčastnit se právního poradenství. Subjekty náhradního mateřství si často nemusí plně uvědomovat, co tato forma léčby neplodnosti z právního hlediska obnáší a co všechno by taková smlouva měla obsahovat. Proto by právní poradenství bylo nezbytnou podmínkou pro uzavření takové smlouvy.

Smlouva o náhradním mateřství bude vždy velmi komplikovanou smlouvou, ve které budou muset být řešeny mnohé aspekty. Ať už je to forma nebo výše kompenzace příslušející náhradní matce, tak i další povinnosti objednatelského páru či náhradní matky. Dále by tam měly být vyřešeny situace, které, ač nejsou žádané, mohou nastat. Jde například o situace jako zjištění zdravotního postižení plodu během těhotenství anebo úmrtí jednoho z objednatelského páru.

¹³¹ Úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství. V České republice vyhlášená pod č. 47/2001 Sb. m. s.

7.5 Úplatnost smlouvy o náhradním mateřství

S otázkou úplatnosti smlouvy o náhradním mateřství by se měla Česká republika mj. vypořádat v souladu s jejími mezinárodněprávními závazky. Z tohoto důvodu se jeví jako přijatelná pouze altruistická forma náhradního mateřství¹³². Přípustnou by měla být pouze náhrada výdajů spojených s umělým oplodněním, těhotenstvím a slehnutím, včetně veškerých zdravotních vyšetření. Náhradní matce by měla dále příslušet finanční kompenzace za ztrátu na výdělků, ale i např. náhrada výdajů za těhotenské ošacení či za cestování na těhotenská vyšetření a další výdaje, které by jinak náhradní matka nevynaložila. Výše takové náhrady by se odvíjela od finančních možností objednatelského páru i s ohledem na jeho požadavky na náhradní matku. Pokud by např. po náhradní matce budoucí rodiče požadovali, aby pravidelně docházela na těhotenskou jógu nebo užívala určité vitamíny, je logické, že náklady na tyto činnosti bude hradit právě objednatelský pár.

Otázkou je, co by se stalo v případě potratu dítěte. Taková situace by měla být vyřešena ve smlouvě o náhradním mateřství, přičemž řešení by mohlo být následující. Pokud náhradní matka potrat podstoupí úmyslně bez jakéhokoliv rozumného odůvodnění, je na místě, aby objednatelskému páru finanční obnos, který od něj získala, vrátila zpět. Pokud ale k potratu dojde samovolně bez jejího přičinění, případně pokud se k potratu přistoupí z důvodu zjištěného postižení dítěte na základě zdravotního vyšetření, přičemž se náhradní matka zdržela činností, které by takové postižení mohly způsobit, měla by mít nárok na poměrnou část finanční kompenzace, která byla ve smlouvě dohodnuta.

7.6 Platnost smlouvy o náhradním mateřství

Na mnoha případech je ukázáno, že ne vždy dojde ke zdárnému dokončení procesu náhradního mateřství a jeden z jeho subjektů si svůj původní úmysl rozmyslí, anebo nastanou nepředvídatelné okolnosti, které náhradní mateřství mohou ohrozit. Z tohoto důvodu by ve věci platnosti smlouvy o náhradním mateřství mohla být inspirací ukrajinská právní úprava. Jak již bylo řečeno, na Ukrajině nejsou obvyklé soudní spory

¹³² Jako příklad lze uvést závazek České republiky vyplývající z Úmluvy o lidských právech a biomedicině, která ve svém čl. 21 stanoví: „*Lidské tělo a jeho části nesmí být jako takové zdrojem finančního prospěchu.*“ (ačkoliv do dnešního dne nebylo řešeno, zda je komerční náhradní mateřství v rozporu s tímto ustanovením, je autorka toho názoru, že komerční forma náhradního mateřství by byla přinejmenším kontroverzní). Česká republika ratifikovala tuto úmluvu už v roce 2001, viz Chart of signatures and ratifications of Treaty 164. In: *Council of Europe Portal* [online]. [cit.02. 11.2017]. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164/signatures?p_auth=OKZYjgVd

ohledně rodičovství, a to i díky jasné právní úpravě ve věci platnosti smlouvy. Proto by Česká republika měla přijmout právní úpravu, dle které by taková smlouva byla platná. Ostatně platnost smlouvy je jedním z jejích základních předpokladů. Objednatelský pár, stejně tak jako náhradní matka, by měli mít nárok na soudní ochranu. Smlouva o náhradním mateřství by proto mohla být dalším smluvním typem upraveným v občanském zákoníku.

Závěr

Cílem práce byla analýza právní úpravy náhradního mateřství v České republice, jakož i v zahraničí, a jejich porovnání s výslednou úvahou *de lege ferenda* pro Českou republiku.

Kapitola první se věnovala institutu náhradního mateřství a jeho teoretickým východiskům. V úvodu kapitoly byl krátce vysvětlen pojem mateřství společně se starořímskou zásadou *mater semper certa est*, která se již po staletí stále používá pro určování mateřství. Následně byla předestřena definice náhradního mateřství jako pojmu reprodukční medicíny, jejíž základ tkví v odnošení dítěte pro jiného (zpravidla pro neplodnou ženu). Zároveň byly vysvětleny dvě základní formy náhradního mateřství, a to forma tradiční a gestační, jejichž rozdíl je v genetickém spříznění dítěte a ženy, která jej porodí. Tato kapitola rovněž obsahuje historický exkurz náhradního mateřství, který sahá až do biblických dob. V této části byly shrnuty historické milníky, jako je narození prvního „dítěte ze zkumavky“ v roce 1978, narození prvního dítěte z darovaného vajíčka v roce 1984, jakož i narození prvního dítěte z gestačního náhradního mateřství, jehož rodiči se automaticky staly osoby odlišné od ženy, která dítě porodila, v roce 1986. V historickém exkurzu nebyly opominuty ani první případy náhradního mateřství řešené před soudy (Baby Cotton a Baby M), díky kterým se tento institut dostal do povědomí širší veřejnosti. V závěru první kapitoly byly popsány subjekty náhradního mateřství, které tvoří náhradní matka, objednatelský pár či svobodný objednatel a dítě.

Druhá kapitola se věnovala modelům náhradního mateřství, které se v dnešní době dají nalézt v právních úpravách různých států. Modely náhradního mateřství autorka rozdělila do tří základních skupin. První skupinu tvoří regulované náhradní mateřství, tedy právní úprava, dle které je náhradní mateřství legální a zároveň je určitým způsobem regulováno. V rámci této skupiny byly nalezeny dvě základní podskupiny, a to náhradní mateřství v jeho altruistické formě a náhradní mateřství v jeho komerční formě. Do druhé skupiny byla zařazena právní úprava, která náhradní mateřství kriminalizuje a využití tohoto institutu je trestným činem. Poslední, třetí skupinu, tvoří státy, které náhradní mateřství do dnešního dne nijak neregulovaly a mezi které patří i Česká republika.

Třetí kapitola se zabývala právní úpravou náhradního mateřství v České republice. V první části byl popsán její vývoj i s ohledem na vývoj právní úpravy mateřství jako takového. Následně bylo poukázáno na neúspěšné snahy bývalých ministryň Daniely Kovářové a Dany Juráskové o zavedení právní regulace této nové formy léčby neplodnosti v souvislosti s přijetím nového občanského zákoníku, jakož i na diskuze o náhradním mateřství v souvislosti s přípravou zdravotnické reformy v roce 2011. Aktuální úpravě náhradního mateřství v České republice byla věnována další část této kapitoly, která zejména poukazovala na jediné ustanovení v našem právním řádu týkající se náhradního mateřství, a to ust. § 804 občanského zákoníku. Zároveň bylo upozorněno na vnitřní rozpor důvodové zprávy k občanskému zákoníku, který sice zdůrazňuje potřebu zohlednit pokrok lékařské vědy, avšak se stále drží rigidní zásady *mater semper cesta est*. Poslední část třetí kapitoly vysvětlovala, jak dnes v České republice náhradní mateřství reálně funguje, přičemž byl v závěru této kapitoly zmíněn nedávný náleží Ústavního soudu sp. zn. I. ÚS 3226/16, ve kterém se poprvé Ústavní soud s touto problematikou setkal, ačkoliv náhradní mateřství v něm je řešeno spíše okrajově.

Čtvrtá kapitola se věnovala exkurzu do mezinárodní úpravy náhradního mateřství, která do dnešního dne víceméně chybí. Přesto, jak z této kapitoly bylo zřejmé, se mezinárodní instituce snaží na nový fenomén v oblasti reprodukční medicíny reagovat a uvědomují si závažnost dopadů absence právní regulace tohoto institutu.

Zahraniční právní úpravou náhradního mateřství se zabývá kapitola pátá. V této kapitole bylo na konkrétních příkladech ukázáno, jak jednotlivé modely náhradního mateřství fungují v praxi. Zároveň byly tyto praktické ukázky srovnány s úpravou v České republice. Pro model altruistické formy náhradního mateřství bylo vybráno Spojené království Velké Británie a Severního Irska, které zvolilo střední cestu a jehož úprava je tak kompromisem mezi komerčním náhradním mateřství a jeho kriminalizací. Ukrajina posloužila jako příklad modelu komerčního náhradního mateřství. Model kriminalizující náhradní mateřství byl prezentován na Francii. Přes francouzskou kriminalizaci náhradního mateřství bylo poukázáno na judikaturu Evropského soudu pro lidská práva, který „nutí“ Francii uznávat určité případy náhradního mateřství, a to v zájmu dítěte a pro jeho blaho. Poslední model, který se vyznačuje absencí regulace náhradního mateřství, byl prezentován na Belgii. V závěru této kapitoly byly všechny tyto způsoby právní úpravy náhradního mateřství zhodnoceny, přičemž anglická a ukrajinská úprava

byly vybrány jako možný inspirační zdroj pro úvahu de lege ferenda nad právní regulací náhradního mateřství v České republice.

Smlouva o náhradním mateřství a její platnost byly řešeny v šesté kapitole. Bylo zde mj. poukázáno na problematičnost platnosti či neplatnosti takové smlouvy, na její možný rozpor s veřejným pořádkem či dobrými mravy a na důsledky úpravy, která označuje tyto smlouvy za neplatné. Problematické aspekty byly demonstrovány na několika praktických příkladech, jako např. na kalifornském případě Johnson v. Calvert nebo na případě Baby M.

Poslední, sedmá kapitola byla věnována právní úpravě náhradního mateřství de lege ferenda pro Českou republiku. Východiskem této kapitoly byly kapitoly jí předcházející, přičemž při úvahách byly jako zdroj inspirace využity zejména právní úpravy Spojeného království Velké Británie a Severního Irska a Ukrajiny. Byla zde vyřešena forma náhradního mateřství, kdy za vhodnou byla určena forma gestační. Dále byly vypočteny podmínky, které by se měly klást na subjekty náhradního mateřství. Mezi tyto podmínky byla zahrnuta např. nutnost manželství objednatelského páru nebo věkové omezení náhradní matky. Opominuta nebyla ani otázka rodičovství a jeho vzniku, v rámci čehož byla navržena nová právní úprava mateřství. Další části této kapitoly se věnovaly smlouvě o náhradním mateřství a jejímu předmětu, jakož i její úplatnosti či platnosti.

Práce vysvětlila, co je institut náhradní mateřství a jeho základní principy fungování, přičemž to demonstrovala na reálných příkladech právních úprav různých států. Dále zhodnotila právní úpravu náhradního mateřství České republiky a poskytla úvahu nad jeho úpravou de lege ferenda. Dle poznatků zjištěných v rámci této práce autorka došla k závěru, že vzhledem k absenci jakékoliv české úpravy náhradního mateřství je zavedení jeho regulace více než žádaným, a z toho důvodu byla v sedmé kapitole konkrétní regulace navržena. Na závěr by autorka práce ráda uvedla citát americké spisovatelky a básničky Barbary Kingsolver, který vystihuje emocionální stránku mateřství, která je důležitým a často i problematickým aspektem náhradního mateřství: „*Někdy je síla mateřství větší než zákony přírody.*“

Seznam použitých zkratk

Komentář občanského zákoníku	LAVICKÝ, Petr. <i>Občanský zákoník: komentář</i> . Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. ISBN 978-80-7400-503-9
Listina základních práv a svobod	usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky
Občanský zákoník	zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník
The HFEA	the Human Fertilisation and Embryology Act 2008
Trestní zákoník	zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník
Úmluva o lidských právech a biomedicině	sdělení č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicině
Úmluva o ochraně lidských práv základních svobod	sdělení č. 209/1992 Sb., o sjednání Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod a Protokolů na tuto Úmluvu navazujících
Úmluva o právech dítěte OSN	Sdělení č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte
Ústava České republiky	ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky
Zákon o specifických zdravotních službách	zákon č. 373/2011 Sb., o specifických zdravotních službách,

Zdroje

Právní předpisy České republiky

Zákon č. 94/1963 Sb., o rodině

Ústavní zákon č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky

Usnesení předsednictva České národní rady č. 2/1993 Sb., o vyhlášení Listiny základních práv a svobod jako součásti ústavního pořádku České republiky

Zákon č. 91/1998 Sb., kterým se mění a doplňuje zákon č. 94/1963 Sb., o rodině, ve znění pozdějších předpisů, a o změně a doplnění dalších zákonů

Zákon č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

Zákon č. 89/2012 Sb., občanský zákoník

Právní předpisy Belgie

Code Civil ze dne 21. března 1804

Code Pénal ze dne ze dne 8. června. 1867

Právní předpisy Francie

Code Civil ze dne 21. března 1804

Code Pénal ze dne 22. července 1992

Právní předpisy Ukrajiny

Tsyvil'nyy kodeks dne 16. ledna 2003

Simeynyy kodeks ze dne 10. ledna 2002

Právní předpisy Spojeného království Velké Británie a Severního Irska

The Surrogacy Arrangements Act ze dne 16. července 1985

The Adoption and Children Act ze dne 7. listopadu 2002

The Human Fertilisation and Embryology Act ze dne 18. září 2003

The Human Fertilisation and Embryology Act ze dne 13. listopadu 2008

Mezinárodní úmluvy

Úmluva o právech dítěte, v České republice vyhlášená sdělením č. 104/1991 Sb., o sjednání Úmluvy o právech dítěte

Evropská úmluva o osvojení dětí, v České republice vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 132/2000 Sb. m. s., o přijetí Evropské úmluvy o osvojení dětí.

Evropská úmluva o právním postavení dětí narozených mimo manželství, v České republice vyhlášená sdělením Ministerstva zahraničních věcí č. 47/2001 Sb. m. s., o přistoupení České republiky k Evropské úmluvě o právním postavení dětí narozených mimo manželství

Úmluva na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně, v České republice vyhlášená sdělením č. 96/2001 Sb. m. s., o přijetí Úmluvy biomedicíně na ochranu lidských práv a důstojnosti lidské bytosti v souvislosti s aplikací biologie a medicíny: Úmluva o lidských právech a biomedicíně

Smlouva o fungování Evropské unie, vyhlášená v úředním věstníku Evropské unie pod číslem C 115

Judikatura

Baby M ze dne 3. prosince 1988 (Supreme Court of New Jersey)

Johnson v. Calvert ze dne 20. května 1993 (Superior Court of Orange County)

A.G.R. v D.R.H.& S.H. ze dne 23. prosince 2009 (Superior Court of New Jersey, Hudson Vicinage)

Labassee v. Francie, řízení č. 65941/11, ze dne 26. června 2014 (Evropský soud pro lidská práva)

Menesson v. France, řízení č. 65192/11, ze dne 29. června 2014 (Evropský soud pro lidská práva)

Fouloun v. Francie, řízení č. 9063/14, ze dne 21. července 2016 (Evropský soud pro lidská práva)

Bouvet v. France, řízení č. 10410/14, ze dne 21. července 2016 (Evropský soud pro lidská práva)

Nález Ústavního soudu ze dne 29. června 2017, sp. zn. I. ÚS 3226/16

Paradiso and Campanelli v. Italy, řízení č. 25358/12, ze dne 24. ledna 2017 (Evropský soud pro lidská práva)

Knižní zdroje

BUREŠOVÁ, Kateřina. Surogátní mateřství a jeho (nejen) právní aspekty. *Právní rozhledy*. 2016, č. 6, s. 193.

ERDÖSOVÁ, Andrea. Náhradné materstvo; právne a eticky, alebo nakoľko platí: Mater semper certa est, pater incertus. *Justičná revue*, 2014, roč. 66, č. 12, s. 1477.

GOLDFARB M. James. *Third-Party Reproduction, A Comprehensive Guide*. 2014. Springer New York Heidelberg Dodrecht London. s. 31. ISBN 978-1-4614-7169-1.

HADERKA, Jiří. Surogační mateřství. *Právní obzor*. 1986, č. 10, s. 917.

KRÁLÍČKOVÁ, Zdeňka. § 775 [Mateřství]. In: LAVICKÝ, Petr. *Občanský zákoník: komentář*. Praha: C.H. Beck, 2015. Velké komentáře. S. 506-519. ISBN 978-80-7400-503-9

ŘEŽÁBEK, Karel. *Léčba neplodnosti: příčiny neplodnosti: metody léčby: mimotělní oplodnění: zákony*. 4. aktualiz. vyd. Praha: Grada publishing a.s., 2008, s. 53. ISBN 978-80-247-2103-3.

SKÁCEL, Jan. Est mater semper certa? *Bulletin advokacie*. Praha: Rego, 2011, 6, s. 26. ISSN 1210-6348.

SMOLÍKOVÁ, Kateřina. Institut matky hostitelky. *Zdravotnictví a právo*. 2009, 13(11), 6-9. ISSN 1211-6432.

TRIMMINGS, Katarina, BEAUMONT, Paul (ed). *International surrogacy arrangements: legal regulation at the international level*. Oxford: Hart publishing, 2013. ISBN 978-1-84946-280-8.

Elektronické zdroje

6 JUILLET 2007. - Loi relative à la procréation médicalement assistée et à la destination des embryons surnuméraires et des gamètes. (M.B. 17/07/2007) In: *Institut Européen de Bioéthique* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.ieb-eib.org/nl/pdf/1-20070706-pma.pdf>

A comparative study on the regime of surrogacy in EU Member States. In: *European Parliament* [online]. [cit. 12. 10.2017]. Dostupné na: [http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2013/474403/IPOL-JURI_ET\(2013\)474403_EN.pdf](http://www.europarl.europa.eu/RegData/etudes/STUD/2013/474403/IPOL-JURI_ET(2013)474403_EN.pdf).

Adoption and Children Act 2002. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/2002/38/contents>

Baby Gammy‘ was not abandoned in Thailand, court rules. In: *The Telegraph* [online], [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/2016/04/14/baby-gammy-was-not-abandoned-in-thailand-court-rules/>

Belgium passes gay adoption law. In: *BBC News*. [online]. [cit. 8.10.2017]. Dostupné na: <http://news.bbc.co.uk/2/hi/europe/4929604.stm>

Bible kralická/Genesis. *Wikizdroje* [online]. [cit. 28.03.2017]. Dostupné na: https://cs.wikisource.org/wiki/Bible_kralick%C3%A1/Genesis

Case of Paradiso and Campanelli v. Italy. In: *HUDOC, European Court of Human Rights* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: [https://hudoc.echr.coe.int/eng#{"fulltext":\["25358/12"\],"itemid":\["001-170359"\]}](https://hudoc.echr.coe.int/eng#{)

CÍSAŘOVÁ, Dagmar, SOVOVÁ, Olga. Náhradní mateřství v praxi. *Časopis zdravotnického práva a bioetiky*. [online]. 2015, 5(2), 13-24 [cit. 03.11.2017]. ISSN 1804-8137. Dostupné na: <http://www.ilaw.cas.cz/medlawjournal/index.php/medlawjournal/article/view/93/92>

Civil code. In: *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: https://www.legifrance.gouv.fr/content/download/1950/13681/version/3/.../Code_22.pdf

Civil Code of Ukraine. In: *TePLY dim* [online]. [cit. 10.11.2017]. Dostupné na: http://teplydim.com.ua/static/storage/filesfiles/Civil%20Code_Eng.pdf

Code pénal. *Legifrance.gouv.fr* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.legifrance.gouv.fr/affichCode.do?cidTexte=LEGITEXT000006070719>

Council on General Affairs and Policy of the Conference (7-9 April 2010). In: *HCCH* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://assets.hcch.net/docs/910669ed-7210-4873-948c-2b414ce7c07a.pdf>

CZECH NEWS. Battle looms over parents' rights. In: *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 11:03.2017]. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/battle-looms-over-parents-rights/r~i:article:646152/?redirected=1489243422>

Důvodová zpráva k občanskému zákoníku. *Nový občanský zákoník* [online]. [cit. 18.10.2017]. Dostupné na: <http://obcanskyzakonik.justice.cz/images/pdf/Duvodova-zprava-NOZ-konsolidovana-verze.pdf>

EXPRESS NEWS SERVICE. No commercial surrogacy, only for needy Indian couples, Govt tells SC. In: *The Indian Express* [online]. [cit. 31.03.2017]. Dostupné na: <http://indianexpress.com/article/india/india-news-india/govt-to-make-commercial-surrogacy-illegal-panel-to-decide-on-cases-of-infertile-couples/>

Family Code of Ukraine. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 11.10.2017]. Dostupné z: www.familylaw.com.ua/docs/FAMILY_CODE_OF_UKRAINE.doc

Gestational Surrogacy Law Across the United States. *Creative Family Connections* [online]. [cit. 2.11.2017]. Dostupná na: <https://www.creativefamilyconnections.com/us-surrogacy-law-map/>

GPA en Ukraine: Loi, filiation, role des agences tet prix. In: *Babygest* [online]. [cit. 08.10.2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/gestation-pour-autrui-en-ukraine/>

Human Fertilization and Embryology Act 2003. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2003/24/contents>

Human Fertilization and Embryology Act 2008. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/2008/22/contents>

Chart of signatures and ratifications of Treaty 164. In: *Council of Europe Portal* [online]. [cit.02. 11.2017]. Dostupné na: https://www.coe.int/en/web/conventions/full-list/-/conventions/treaty/164/signatures?p_auth=OKZYjgVd

IVF Legislation in Ukraine. In: *newlife ukraine* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://www.newlifeukraine.com/ivf-legislation/>

Johnson v. Calvert (1993). In: *JUSTIA* [online]. [cit. 02.11.2017] Dostupné na: <https://law.justia.com/cases/california/supreme-court/4th/5/84.html>

JUP. Náhradní matku si přiveďte samy, vzkazuje lékař ženám s vadou dělohy. In: *OnaDnes.cz* [online]. [cit. 31. 03. 2017]. Dostupné na: http://ona.idnes.cz/nahradni-matku-si-privedte-samy-vzkazuje-lekar-zenam-s-vadou-delohy-11g-/deti.aspx?c=A090911_115339_ona_deti_jup.

KABÁTOVÁ, Michaela. Cena náhradní matky? Až půl milionu. In: *Česká pozice, informace pro svobodné lidi* [online]. 2016. [cit. 15. 10. 2017]. Dostupné na: http://ceskapozice.lidovky.cz/cena-nahradni-matky-az-pul-milionu-d50-/tema.aspx?c=A160721_100041_pozice-tema_houd

Knihá návštěv. In: *Náhradní mateřství* [online]. [cit. 24.09.2017]. Dostupné na: <http://nahradni-materstvi.webnode.cz/kniha-navstev/>

KOPECKÝ, Josef. Pro osvojení dítěte v homosexuálním páru má být nutný souhlas rodičů. In: *iDNES.cz* [online], [cit. 02.11.2017]: http://zpravy.idnes.cz/pro-osvojeni-deti-v-homosexualnim-paru-ma-byt-nutny-souhlas-rodice-1fw-/domaci.aspx?c=A140912_143858_domaci_kop

Legislation. In: *DroitBelge.Net* [online]. [cit. 08.10.2017]. Dostupné na: <http://www.droitbelge.be/codes.asp#civ>

Matter of Baby M., *JUSTIA* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupný na: <https://law.justia.com/cases/new-jersey/supreme-court/1988/109-n-j-396-1.html>

National Guidelines for Accreditation, Supervision & Regulation of ART Clinics in India [online]. [cit. 18.10.2017]. Dostupné na: http://icmr.nic.in/art/art_clinics.htm

NOHL, Radek. Revoluce se zasekla. Právo na náhradní matku se odkládá. In: *Aktuálně.cz* [online]. [cit. 11.03.2017]. Dostupné na: <https://zpravy.aktualne.cz/domaci/revoluce-se-zasekla-pravo-na-nahradni-matku-se-odklada/r~i:article:705653/>

Our Services. In: *Ukrinian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=67&Itemid=96&lang=en

PACE rejects draft recommendation on ‘Children’s rights related to surrogacy. In: *Parliamentary Assembly*’ [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <http://assembly.coe.int/nw/xml/News/News-View-en.asp?newsid=6355&lang=2>

PAL. Francie legalizovala děti narozené v zahraničí náhradním matkám. In: *zpravy.tiscali.cz* [online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné na: <https://zpravy.tiscali.cz/francie-legalizovala-deti-narozene-v-zahranici-nahradnim-matkam-253223>

Recourir à une mère porteuse en Belgique: loi et procédure de GPA. In: *Babygest* [online]. [cit. 06. 10. 2017]. Dostupné na: <https://babygest.com/belgique/>

Report of the experts’ group on the parentage / surrogacy project (meeting of 31 January – 3 February). In: *HCCH* [online]. [cit. 24. 9. 2017]. Dostupné z: <https://assets.hcch.net/docs/ed997a8d-bdcb-48eb-9672-6d0535249d0e.pdf>

Special Commission on the practical operation of the Hague Convention of 29 May 1993 on Protection of Children and Co-operation in Respect of Intercountry Adoption (17-25 June 2010). In: *HCCH* [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <https://assets.hcch.net/docs/2ed33240-387f-4270-a418-d7de4ca0e464.pdf>.

Spolupráce ministryní spravedlnosti a zdravotnictví v oblasti náhradního mateřství. In: *Beck-online* [online]. [cit. 11.03.2017]. Dostupné na: <https://www.beck-online.cz/spoluprace-ministryni-spravedlnosti-a-zdravotnictvi-v-oblasti-nahradniho-materstvi/>

Successful Pregnancy after in Vitro Fertilization and Embryo Transfer from an Infertile Woman to a Surrogate. *New England Journal of Medicine* [online]. 1985, 313(21), 1351-1352 [cit. 03.11.2017]. DOI: 10.1056/NEJM198511213132112. ISSN 0028-4793. Dostupné z: <http://www.nejm.org/doi/abs/10.1056/NEJM198511213132112>

Surrogacy Agency, Antwerp, Belgium. In: *Find Surrogate Mother* [online]. [cit. 03.11.2017]. Dostupné na: https://www.findsurrogatemother.com/surrogacy-agencies/antwerp-belgium_1697

Surrogacy Arrangements Act. 1985. In: *Legislation.gov.uk* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <http://www.legislation.gov.uk/ukpga/1985/49>

Surrogacy in Ukraine [online]. [cit. 12.10.2017]. Dostupné na: <http://en.surrogacy-ukraine.com/>

Surrogacy in Ukraine. Laws. In: *Ukrainian Family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 12.10.2017].

Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=58&Itemid=73

Surrogate. *Online Etymology Dictionary* [online]. [cit. 28.03.2017]. Dostupné na: http://www.etymonline.com/index.php?allowed_in_frame=0&search=surrogate

Thailand bans surrogate babies from leaving after Baby Gammy controversy. In: *The Telegraph*

[online]. [cit. 12. 10. 2017]. Dostupné na: <http://www.telegraph.co.uk/news/worldnews/asia/thailand/11035743/Thailand-bans-surrogate-babies-from-leaving-after-Baby-Gammy-controversy.html>

The Code of Practice. Pro text viz The Code of Practice. In: *Human Fertilization & Embryology Authority* [online]. [cit. 02.11.2017]. Dostupné na: <https://www.hfea.gov.uk/code-of-practice/14>

Ukrainian Surrogacy Laws. In: *Urainian family Law, Kyiv, Ukraine* [online]. [cit. 11.10. 2017]. Dostupné na: http://www.familylaw.com.ua/index.php?option=com_content&view=article&id=68&Itemid=97&lang=en

Název diplomové práce v českém jazyce

Problematika náhradního mateřství

Abstrakt

Tato diplomová práce se zabývá problematikou právní úpravy náhradního mateřství. Vývoj v oblasti reprodukční medicíny v podobě prvního „dítěte ze zkumavky“ v roce 1978 a na to navazujících medicínských pokroků s sebou nevyhnutelně přinesl rozvoj tohoto institutu. Institutu, který, ačkoliv s sebou přináší mnoho etických, sociálních a právních otázek, není v České republice právně regulován (kromě jediného ustanovení § 804 občanského zákoníku). Tato diplomová práce se proto snaží poskytnout návrh právní úpravy, která by mohla být v České republice přijata, a to za použití především analytické a komparativní metody. Po vysvětlení, co tento institut vlastně znamená a jaké známe jeho formy a modely, je objasněn jeho mezinárodní právní rámec. Ačkoliv si mnoho států uvědomuje aktuálnost tohoto tématu, do dnešního dne nebyla přijata žádná mezinárodní úprava, která by upravovala např. přeshraniční náhradní mateřství. Jisté vodítko tu ale přeci jen máme, a to zájem dítěte, jak judikoval Evropský soud pro lidská práva. Právní úprava v jednotlivých zemích se pohybuje na škále od kriminalizace (Francie) až po legalizaci komerčního náhradního mateřství (Ukrajina). Po zhodnocení právních úprav některých států, na kterých je ukázáno reálné fungování modelů náhradního mateřství, je zjevné, že pro Českou republiku by inspirací mohly být Spojené království Velké Británie a Severního Irska a Ukrajina. Diplomová práce obsahuje analýzu problematiky platnosti a neplatnosti smluv o náhradním mateřství, které jsou důležitým aspektem jeho realizace. Ze závěrečné úvahy de lege ferenda pro Českou republiku vyplývá, že autorka zvolila cestu legalizace náhradního mateřství a v diplomové práci poskytuje návrh budoucí možné právní úpravy. Změna právního řádu České republiky by měla spočívat zejména v úpravě vzniku rodičovství a dále v rozšíření smluvních typů zakotvených v občanském zákoníku o smlouvu o náhradním mateřství.

Klíčová slova

Náhradní mateřství, surogátní mateřství, surogační mateřství, surogace, náhradní matka, rodičovství, mateřství, dítě, asistovaná reprodukce, osvojení, smlouva o náhradním mateřství

Název diplomové práce v anglickém jazyce

The Issue of Surrogacy

Abstract

This master thesis deals with the issue of legislation of surrogacy. Development in the area of reproductive medicine as the first “test tube baby” in 1978 and following medical progress has inevitably brought development expansion of this institute. This institute, although that it brings with itself many ethical, social and legal questions, is not legally regulated in the Czech Republic (except one provision, Art. 804 of the Civil Code). Therefore, this master thesis tries to provide a proposal of legislation which might be adopted in the Czech Republic, using primarily analytical and comparative methods. After the surrogacy is explained and forms and models of it are described, the international framework is clarified. Although many states realize actuality of this topic, there has not been any international legislation adopted that would regulate e.g. surrogate tourism, until this day. However, there is a certain guideline, namely the interest of a child, as the European Court of Human Rights judged. State’s legislations range on the scale from criminalization (France) to legalization of its commercial form (Ukraine). After evaluation of legislation of some states whose regulations show real functioning of models of surrogacy, it is clear that the United Kingdom of Great Britain and Northern Ireland and Ukraine could be inspiration for the Czech Republic. The master thesis includes analysis of the issue of validity and invalidity of contracts on surrogacy which is important aspect of its realization. From the final consideration *de lege ferenda* for the Czech Republic follows that the authoress has chosen the way of legalization of surrogacy and the authoress provides a proposal of future possible legislation in the master thesis. This change of legislation of the Czech Republic should be based mainly on the regulation of origin of the parenthood and on the extension of the contractual types in the civil code of the contract on surrogacy.

Key words

Surrogate motherhood, surrogacy, surrogate, parenthood, maternity, child, assisted reproduction, adoption, surrogacy contract